

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА

ФАКУЛЬТЕТ ОБЛІКУ ТА ПОДАТКОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Кафедра бухгалтерського обліку та консалтингу

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА "ОБЛІК І АУДИТ"

галузь знань: 07 "Управління та адміністрування"

спеціальність: 071 "Облік і оподаткування"

Форма навчання: очна (денна)

КВАЛІФІКАЦІЙНА БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

на тему:

ДЕБИТОРСЬКА ЗАБОРГОВАНІСТЬ ЗА ПРОДУКЦІЮ (ТОВАРИ, РОБОТИ,
ПОСЛУГИ) В СИСТЕМІ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ТОВ "ВОДОГРАЙ"

здобувача: Грушковської Аліни Володимирівни _____

Науковий керівник: к.е.н., доцент Степаненко О.І. _____

Робота допущена до захисту в Екзаменаційній комісії з
атестації здобувачів вищої освіти

В.о. завідувача кафедри: к.е.н., доцент Коршикова Р.С. _____

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи складає 65 сторінок. Основний текст викладено на 51 сторінці друкованого тексту. Робота містить 14 таблиць, 2 рисунки, список використаних джерел із 36 найменувань, додатки.

Дебіторська заборгованість за продукцію (товари, роботи, послуги) в системі бухгалтерського обліку ТОВ "Водограй"

Об'єктом дослідження є система бухгалтерського обліку та внутрішнього контролю дебіторської заборгованості за продукцію (товари, роботи, послуги).

Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти обліку та внутрішнього контролю дебіторської заборгованості за продукцію (товари, роботи, послуги): порядок здійснення розрахунків з покупцями та замовниками, їх документування, особливості відображення операцій в системі рахунків обліку; узагальнення інформації у фінансовій звітності; побудова системи внутрішнього контролю та оцінка її ефективності.

Мета дослідження. Розкрити особливості побудови системи бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості за продукцію (товари, роботи, послуги): порядок здійснення розрахунків з покупцями й замовниками, дослідити процес документування таких операцій. Розглянути процедуру формування інформації про дебіторську заборгованість за продукцію (товари, роботи, послуги) в обліковій політиці та фінансовій звітності підприємства. Оцінити систему внутрішнього контролю дебіторської заборгованості підприємства.

Необхідність реалізації поставленої мети зумовлена вирішенням наступних завдань:

1) дослідити історичні та сучасні підходи до трактування економічних категорій: "дебіторська заборгованість", "покупці", "замовники"; обґрунтувати місце і роль дебіторської заборгованості за продукцію (товари, роботи, послуги) в системі обліку, виділити його основні завдання;

2) розглянути національні та міжнародні підходи до класифікації дебіторської заборгованості, порядку її визнання та оцінки; проаналізувати нормативно-правове регулювання обліку дебіторської заборгованості в Україні;

3) розкрити порядок документування та відображення в обліку операцій за розрахунками з вітчизняними покупцями й замовниками;

4) розглянути процес формування інформації про дебіторську заборгованість за продукцію (товари, роботи, послуги) в обліковій політиці підприємства та її

узагальнення в фінансовій звітності;

5) оцінити систему внутрішнього контролю дебіторської заборгованості підприємства, виділити її сильні та слабкі сторони, обґрунтувати пропозиції щодо підвищення її ефективності.

Теоретична, методична та практична значущість отриманих результатів.
В кваліфікаційній роботі розглянуто історичні та сучасні підходи до визначення сутності дебіторської заборгованості, а також досліджено її класифікацію, порядок визнання та оцінку. Розкрито особливості документування та відображення в системі рахунків бухгалтерського обліку процесу реалізації готової продукції (робіт, послуг) та дебіторської заборгованості, яка при цьому виникає, на прикладі ТОВ "ВОДОГРАЙ". Досліджено порядок побудови облікової політики підприємства на її відповідність Національним положенням (стандартам) бухгалтерського обліку.

Рік виконання кваліфікаційної бакалаврської роботи: 2023.

Рік захисту роботи – 2023.

Ключові слова: *Дебіторська заборгованість за продукцію (товари, роботи, послуги), облікова політика, покупці, замовники, процес реалізації готової продукції (товарів, робіт, послуг), облік, фінансова звітність, система внутрішнього контролю.*

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ДЕБІТОРСЬКА ЗАБОРГОВАНІСТЬ ЗА ПРОУКЦІЮ (ТОВАРИ, РОБОТИ, ПОСЛУГИ), ЇЇ СУТНІСТЬ ТА РОЛЬ В ОБЛІКОВІЙ СИСТЕМІ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ.....	7
1.1. Економічна природа категорії «дебіторська заборгованість» її місце в господарській діяльності підприємства	7
1.2. Дебіторська заборгованість за продукцію (товари, роботи, послуги): визнання, оцінка, класифікація та нормативно-правове регулювання її обліку..	15
РОЗДІЛ 2. ПОБУДОВА СИСТЕМИ ОБЛІКУ ТА ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ ЗА ПРОДУКЦІЮ (ТОВАРИ, РОБОТИ, ПОСЛУГИ).....	24
2.1. Облік та документування операцій за розрахунками з вітчизняними покупцями і замовниками	24
2.2. Дебіторська заборгованість за продукцію (товари, роботи, послуги) в обліковій політиці та фінансовій звітності підприємства.....	33
2.3. Оцінка системи внутрішнього контролю дебіторської заборгованості господарюючого суб'єкта	40
ВИСНОВКИ.....	48
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	52
ДОДАТКИ.....	56

ВСТУП

Актуальність теми. У сучасних умовах розвитку економіки, бухгалтерський облік є невід'ємною складовою ефективного управління ресурсами та джерелами формування прибутку підприємства. Оптимальне використання знань з бухгалтерського обліку, контролю та аналізу діяльності, спрямоване на виявлення недоліків та напрямки покращення, становить основну мету керівництва, бухгалтерів, фінансистів та менеджерів. Чітка побудова бухгалтерського обліку допомагає підтримувати режим економічного та комерційного успіху підприємства. У зв'язку з приведенням вітчизняної економіки у відповідність з міжнародними стандартами, виникає чимало проблем, які потребують швидкого та ефективного вирішення, оскільки від цього залежить функціонування економіки та комерційний успіх підприємств.

У нашій країні формування сприятливих умов для господарських розрахунків ускладнюється через недосконалість законодавчої бази, яка не відповідає практичним потребам. Особливо це стосується виробників, які відправляють свою продукцію споживачам відповідно до договору, але не отримують гарантії на своєчасну оплату через невизначений правовий статус боргів. Це призводить до вилучення з обороту великих грошових сум, що породжує дефіцит коштів та паралізує діяльність підприємств. Недоліком законодавства є також відсутність стимулів до створення резерву сумнівних боргів, через високу вартість цього процесу. Без створення резерву підприємства не можуть адаптуватися до кризових ситуацій, таких як економічна криза – криза неплатежів, що є актуальним у сучасних умовах в Україні, де спостерігається зростання дебіторської та кредиторської заборгованості між суб'єктами підприємницької діяльності. Саме через важливість покращення організації розрахунків, вирішення глобальних економічних проблем України і потребу в трансформації бухгалтерського обліку та аудиту розрахунків згідно з ринковими відносинами набуває більшої актуальності тема дослідження. Ефективна організація

розрахунків має сприяти зміцненню договірної дисципліни, підвищенню відповідальності підприємств за своєчасну та повну оплату зобов'язань, прискоренню обороту коштів та ефективному використанню тимчасово вільних коштів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Організаційні та методичні аспекти обліку дебіторської заборгованості, особливості побудови її системи внутрішнього контролю досліджували такі вітчизняні науковці: Ганусич В.О., Бондарчук Н.В., Васильєва Л.М., Пугаченко О.Б., Зарудна Н.Я., Назаренко О.В., Дроздова О.Г., Грицай О.І., Станасюк Н.С., Сидоренко О.О., Паянок Т.М., Малахов В.А.

Мета дослідження. Розкрити особливості побудови системи бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості за продукцію (товари, роботи, послуги): порядок здійснення розрахунків з покупцями й замовниками, дослідити процес документування таких операцій. Розглянути процедуру формування інформації про дебіторську заборгованість за продукцію (товари, роботи, послуги) в обліковій політиці та фінансовій звітності підприємства. Оцінити систему внутрішнього контролю дебіторської заборгованості підприємства.

Необхідність реалізації поставленої мети зумовлена вирішенням наступних завдань:

- дослідити історичні та сучасні підходи до трактування економічних категорій: "дебіторська заборгованість", "покупці", "замовники"; обґрунтувати місце і роль дебіторської заборгованості за продукцію (товари, роботи, послуги) в системі обліку, виділити його основні завдання;

- розглянути національні та міжнародні підходи до класифікації дебіторської заборгованості, порядку її визнання та оцінки; проаналізувати нормативно-правове регулювання обліку дебіторської заборгованості в Україні;

- розкрити порядок документування та відображення в обліку операцій за розрахунками з вітчизняними покупцями й замовниками;

- розглянути процес формування інформації про дебіторську заборгованість за продукцію (товари, роботи, послуги) в обліковій політиці підприємства та її узагальнення в фінансовій звітності;

- оцінити систему внутрішнього контролю дебіторської заборгованості підприємства, виділити її сильні та слабкі сторони, обґрунтувати пропозиції щодо підвищення її ефективності.

Об'єктом дослідження є система бухгалтерського обліку та внутрішнього контролю дебіторської заборгованості за продукцію (товари, роботи, послуги).

Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти обліку та внутрішнього контролю дебіторської заборгованості за продукцію (товари, роботи, послуги): порядок здійснення розрахунків з покупцями та замовниками, їх документування, особливості відображення операцій в системі рахунків обліку; узагальнення інформації у фінансовій звітності; побудова системи внутрішнього контролю та оцінка її ефективності.

Методи дослідження. Основою виконаного дослідження є *діалектичний метод пізнання, принцип історизму*, застосований для вивчення дебіторської заборгованості як економічної та обліково-аналітичної категорії. Визначальними у вирішенні поставлених завдань були такі загальнонаукові методи: *абстрактно-логічний* – застосовано при вивченні дебіторської заборгованості, яка виникає в процесі реалізації готової продукції (товарів, робіт, послуг), визначенні її класифікаційних ознак та видів; *спостереження, порівняння та систематизація* – для дослідження системних зв'язків між дебіторською заборгованістю та видами доходів від реалізації, а також при оцінюванні норм законодавчих й нормативно-правових актів; *асоціацій та аналогій* – при розгляді методики синтетичного обліку та побудови аналітичного обліку дебіторської заборгованості за продукцію (товари, роботи, послуги); *методи індукції, дедукції, синтезу, аналізу* – для вивчення загальних тенденцій розвитку обліку дебіторської заборгованості у вітчизняній та міжнародній практиці; *методи статистичних групувань, узагальнення, графічний метод* – використано при дослідженні порядку групування та розкриття інформації про дебіторську заборгованість за продукцію (товари, роботи, послуги) в фінансовій звітності підприємства.

Теоретична, методична та практична значущість отриманих результатів. В кваліфікаційній роботі розглянуто історичні та сучасні підходи до визначення

сутності дебіторської заборгованості, а також досліджено її класифікацію, порядок визнання та оцінку. Розкрито особливості документування та відображення в системі рахунків бухгалтерського обліку процесу реалізації готової продукції (робіт, послуг) та дебіторської заборгованості, яка при цьому виникає, на прикладі ТОВ "ВОДОГРАЙ". Досліджено порядок побудови облікової політики підприємства на її відповідність Положенням (стандартам) бухгалтерського обліку.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження були апробовані на науково-практичній конференції "Облік, оподаткування, контроль та аналіз: виклики та загрози в умовах воєнного стану" (м. Київ, 23 березня 2023 р.).

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативно-правові акти, інструкції, збірники наукових праць вітчизняних та зарубіжних вчених, підручники, енциклопедії, стандарти бухгалтерського обліку, інформація з друкованих та електронних періодичних видань, а також обліково-аналітична інформація ТОВ "ВОДОГРАЙ" щодо організації обліку дебіторської заборгованості.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

РОЗДІЛ 1

ДЕБІТОРСЬКА ЗАБОРГОВАНІСТЬ ЗА ПРОДУКЦІЮ (ТОВАРИ, РОБОТИ, ПОСЛУГИ), ЇЇ СУТНІСТЬ ТА РОЛЬ В ОБЛІКОВІЙ СИСТЕМІ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ

1.1 Економічна природа категорії «дебіторська заборгованість» її місце в господарській діяльності підприємства

Під час економічної кризи можуть виникати ситуації, коли підприємство не може зібрати борги від своїх контрагентів через їх низьку платоспроможність. Це може призвести до значного зростання дебіторської заборгованості та погіршення фінансового стану підприємства, що негативно впливає на його інвестиційну привабливість і може призвести до банкрутства. Тому, управління дебіторською заборгованістю стає надзвичайно важливою задачею під час кризових умов. Через велике розмаїття поглядів науковців на визначення поняття "дебіторська заборгованість", необхідним етапом при розробці стратегії управління є дослідження сутності цього поняття, виявлення його особливостей та закономірностей з метою ефективного використання цих знань у прийнятті управлінських рішень.

Умови ринкових відносин між підприємствами базуються на грошових розрахунках. Підприємства можуть діяти як постачальники для деяких, так і як покупці для інших. В умовах світової фінансової кризи управління дебіторською заборгованістю стає складною задачею, оскільки проблеми неплатежів стають особливо гострими. Підприємства намагаються контролювати свою дебіторську заборгованість, забуваючи при цьому про свої борги перед контрагентами. Організація обліку дебіторської заборгованості на будь-якому підприємстві має важливе значення, оскільки забезпечує упорядкованість та структурованість інформації про заборгованості, прозорість та достовірність даних щодо

розрахункових операцій з контрагентами. При цьому правильно організований облік дебіторської заборгованості дозволяє зменшити ризики неплатежів та збільшити контроль за заборгованістю, що в свою чергу забезпечує зниження фінансових витрат на відшкодування збитків, що виникають через несвоєчасну оплату боргів. Крім того, правильний облік дебіторської заборгованості може впливати на підвищення інвестиційної привабливості підприємства, оскільки свідчить про його фінансову стабільність та здатність до управління ризиками.

Такі автори, як Загородній А.Г., Вознюк Г.Л. та Смовженко Т.С. дають визначення дебіторської заборгованості як суми фінансових зобов'язань або грошового боргу, які безпосередньо підлягають погашенню [7].

Історія походження дебіторської заборгованості пов'язана з появою ринків та торгівлі в давнину. В давні часи торгівля проводилася переважно на ринках, де купці продавали свої товари напряму покупцям. У таких умовах виникала можливість дебіторських заборгованостей, оскільки покупці не завжди мали достатньо грошей для сплати за товар у момент його придбання.

У середньовіччі торгівці використовували різні способи вирішення проблеми дебіторських заборгованостей. Наприклад, вони можуть вимагати заставу від покупців або надавати їм позику на певних умовах. Також виникала можливість перепродажу заборгованості третім особам. У XIX столітті з розвитком банківської системи почали з'являтися різні інструменти для управління дебіторською заборгованістю, такі як кредитні лінії, векселі, та більш детальна бухгалтерія.

У сучасному світі, дебіторська заборгованість стала неодмінною частиною будь-якого бізнесу, і компанії використовують різні стратегії для управління несплаченими рахунками, такі як нагадування про сплату, скарги в суд або відстеження платіжних зобов'язань. Таким чином, розвиток дебіторської заборгованості можна поділити на кілька етапів:

1) *Давні часи*: виникнення ринків і торгівлі. З'являється можливість дебіторських заборгованостей, оскільки покупці не завжди мали достатньо грошей для сплати за товар у момент його придбання.

2) *Середньовіччя*: торгівці використовували різні способи вирішення

проблеми дебіторських заборгованостей. Наприклад, вимагали заставу від покупців, надавали позику на певних умовах або перепродавали заборгованість третім особам.

3) *Розвиток банківської системи*: з'являються різні інструменти для управління дебіторською заборгованістю, такі як кредитні лінії, векселі, та більш детальна бухгалтерія.

4) *Сучасний світ*: дебіторська заборгованість стала неодмінною частиною будь-якого бізнесу. Компанії використовують різні стратегії для управління несплаченими рахунками, такі як нагадування про сплату, скарги в суд або відстеження платіжних зобов'язань.

Особливо важливим етапом розвитку дебіторської заборгованості є введення нових технологій та інформаційних систем, що дозволяють компаніям більш ефективно відстежувати і управляти своїми дебіторськими заборгованостями. Наприклад, використання онлайн-систем для відстеження платежів та автоматизації процесів збору заборгованостей дозволяє компаніям знизити кількість несплачених рахунків та покращити свою фінансову стійкість.

Відповідно до НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість», *дебітори* – це юридичні а також фізичні особи, які внаслідок минулих подій заборгували підприємству певні суми коштів, їх еквівалентів або ж інших активів. Відповідно до цього, дебіторську заборгованість даний стандарт визначає – як суму заборгованості дебіторів підприємству на певну дату [1].

З позиції НП(С)БО 13 «Фінансові інструменти» *дебіторська заборгованість* є однією із видів фінансових активів і визначається як контракт, який в свою чергу надає право отримувати грошові кошти або ж інший фінансовий актив від іншого підприємства.

В бухгалтерському обліку, зобов'язання описують взаємні правові відносини, укладені у формі цивільно-правових договорів, які зобов'язують одну сторону виконати певні дії на користь іншої сторони, або втриматись від дій, згідно з умовами угоди. Також, зобов'язання можуть бути визначені як сума коштів, яка має бути сплачена у майбутньому на певну дату або як підприємство повинно передати

активи або надати послуги у майбутньому на підставі минулих операцій чи подій. Зобов'язання мають правову підтримку, існують тільки тоді, коли вони відповідають нормативно-правовим документам.

Існує різниця між термінами «зобов'язання» та «борг», яку зазначає Білик М.Д., але він визначає борг як один з видів зобов'язань, де особа зобов'язана перед іншою особою.

Поняття «зобов'язання» має тісний зв'язок з категоріями «розрахунки» та «заборгованість». Термін «розрахунки» можна визначити по-різному, в залежності від підходу до його розуміння. Дебіторська заборгованість визначається по-різному закордонними та вітчизняними вченими. Крайник О.П. та Клепнікова З.В. дають визначення дебіторської заборгованості як формі відкритого кредиту, але варто розуміти, що поняття «кредит» та «дебіторська заборгованість» не можна ототожнювати. Комерційний кредит може бути передумовою виникнення дебіторської заборгованості за товари, роботи або ж послуги. В табл. 1.1 наведено погляди на інтерпретацію категорії "дебіторська заборгованість" вітчизняними та зарубіжними авторами.

Таблиця 1.1 – Підходи до визначення поняття «дебіторська заборгованість»

Автор / джерело	Визначення категорії «дебіторська заборгованість»
1	2
НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість»	Дебіторська заборгованість – це сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату [1]
Голов С.Ф.	Дебіторська заборгованість – є фінансовим активом, що є контрактним правом однієї з сторін отримати гроші та узгоджується з відповідним зобов'язанням сплати іншої сторони [4]
Стоун Д., Хітчинг К	Дебіторська заборгованість – це сума боргів, які винні підприємству юридичні або фізичні особи та які виникли у результаті господарських взаємовідносин з ними [3]
Райзберг Б.А., Лозовский Л.Ш., Стародубцева Е.Б.	Дебіторська заборгованість – сума боргів, що передзначається підприємству, фірмі, компанії зі сторони інших підприємств, фірм, компаній, а також громадянам, які є боржниками даного підприємства, дебіторами [5]
Лищенко О.Г.	Дебіторська заборгованість – це фінансовий актив, який є контрактним правом отримувати грошові кошти або цінні папери від іншого підприємства [7]
Момот Т.	Дебіторська заборгованість – безвідсоткова позика контрагентам

Продовження таблиці 1.1

1	2
Крайник О.П., Клепікова З.В.	Дебіторська заборгованість – форма відстрочки платежу – відкритий кредит, угода, яка передбачає виконання послуг замовником або реалізації продукції покупцю з відстрочкою оплати за них [7]
Белозерцев В.	Дебіторська заборгованість виступає в грошовому вираженні результату вимушеної або ж запланованої господарсько-економічної операції кредитного характеру з контрагентами, яка була у минулому та борг за неї може бути достовірно визначений, або ж узгоджений з контрагентом та сплачений підприємству у майбутньому [8]
Кірейцев Г.Г.	Дебіторська заборгованість виступає складовою оборотного капіталу, яка є комплексом вимог до фізичних чи юридичних осіб щодо оплати товарів, продукції, послуг [11]

Джерело: згруповано за інформацією [1, 3, 5, 7, 8, 11]

Закордонні та вітчизняні автори використовують різні терміни для тлумачення дебіторської заборгованості. Наприклад, "accounts receivable" перекладається як "рахунки до отримання", "рахунки дебіторів" або "дебітор за розрахунками". Стоун Д. та Хітчинг К. визначають дебіторську заборгованість як "рахунки до отримання", а дебіторами є особи, які мають заборгованість за товари або послуги, які вони вже одержали, але ще не оплатили. Професори Гарвардського університету Боді З. і Мертон Р. К. також використовують термін "рахунки до отримання" для опису дебіторської заборгованості, визначаючи її як суму, яку покупці мають оплатити корпорації за її продукцію. Західні економісти часто використовують терміни "кредитна політика" та "політика управління дебіторською заборгованістю" як цілісну категорію. Деякі автори, такі як Бланк І.А., розглядають дебіторську заборгованість як кількісний результат кредитної політики підприємства. У своїй книзі "Кредитний менеджмент" Барт Е. використовує термін "дебіторська заборгованість" як термін обліку.

Щодо сучасних українських вчених, то Є.В. Дубровська визначає дебіторську заборгованість як суму неоплачених юридичними та фізичними особами товарів (робіт, послуг) та/або грошей, вилучених з кругообігу підприємства, які мають документальне підтвердження, що дає право на отримання боргу у вигляді грошових коштів, їх еквівалентів або інших активів [6].

Деякі українські вчені вважають, що дебіторська заборгованість - це гроші,

вилучені з підприємства або ті, що знаходяться у інших осіб на певний термін. Однак така дефініція є не достатньо коректною, оскільки вона потребує уточнень. На основі комплексного підходу з урахуванням економічного та юридичного аспектів, С.Л. Береза уточнив поняття "дебіторська заборгованість" як суму боргів юридичних і фізичних осіб перед підприємством [2].

Матицина Н. визначає категорію дебіторської заборгованості як неспроможність суб'єкта підприємницької діяльності виконати свої грошові зобов'язання перед іншим суб'єктом підприємницької діяльності після погодженого строку платежу [9]. У науковій праці К.С. Сурніної у складі оборотного капіталу визначено дебіторську заборгованість, а також вимоги щодо її отримання у вигляді грошових, матеріальних та інших ресурсів від суб'єктів господарювання. Найбільш точне визначення дебіторської заборгованості: «Дебіторська заборгованість — матеріальні ресурси, не оплачені контрагентами, або грошові кошти, вилучені з грошового обігу». Це визначення дає розуміння економічної природи дебіторської заборгованості та визначає її місце в бухгалтерському обліку [13]. Існує ще декілька наукових варіацій визначення поняття дебіторської заборгованості, яке наведене у табл. 1.2

Таблиця 1.2 – Підходи науковців до визначення сутності дебіторської заборгованості

Група авторів	Сутність підходу до визначення поняття
Редько О.Ю. [3], Бланк І.О. [5],	До дебіторської заборгованості відносять лиш грошові кошти до оплати
Бандурка О.М. [4], Козлова Е.П. [6], Коробов М.Я. [7], Черній А.М. [8]	Визначають дебіторську заборгованість безпосередньо як борг
Кірейцев Г.Г. [9], Бернар І. [10]	Визначають дебіторську заборгованість як вимоги щодо оплати, а саме: боргові вимоги є еквівалентом боргу тієї особи, на яку покладається виконання обов'язку. Як і борги, боргові вимоги розглядаються з точки зору терміну їхнього виконання
Кужельний М.В. [11], Линник В.Г. [12]	Під дебіторською заборгованістю розуміють права на повернення боргу
Палій В.Ф. [13]	Визначають дебіторську заборгованість як вкладення в обігові кошти
Бутинець Ф.Ф. [14], Береза С.Л. [15], Петрук О.М. [16], Гольцова С.М. [17]	Розуміють під дебіторською заборгованістю суму заборгованості дебіторів на певну дату

Джерело: згруповано за інформацією [3-17]

Варто зазначити, що дебіторська заборгованість призводить до

незапланованого перерозподілу коштів між підприємствами та погіршує фінансовий стан підприємства, ускладнює маневрування коштами через їх тимчасове вилучення з обігу. Дебіторська заборгованість послаблює економічні розрахунки.

Окрім того, дебіторська заборгованість створює ряд платежів, які виникають у зв'язку з розрахунковими відносинами з компанією-платником. Навпаки, погашення дебіторської заборгованості одним підприємством створює можливість ліквідації кредиторської заборгованості ряду інших.

Кожне визначення дебіторської заборгованості унікальне, не потребує порівняння і пошуку недоліків і слабких місць. Всі перелічені автори розглядають дебіторську заборгованість за різними підходами. В зв'язку з цим пропонуємо застосовувати економічний, обліковий та юридичний підхід до аналізу сутності дебіторської заборгованості (табл. 1.3).

Використання економічного, облікового та юридичного підходів до розуміння сутності дебіторської заборгованості дасть можливість підвищити ефективність її управління на підприємстві, розподілити функціональні обов'язки між службами підприємства, які задіяні в процесі формування і погашення дебіторської заборгованості.

Таблиця 1.3 – Юридичний, обліковий та економічний підхід до визначення сутності дебіторської заборгованості

Підхід	Сутність дебіторської заборгованості
<i>Юридичний</i>	Юридичний підхід щодо визначення сутності дебіторської заборгованості базується на концепції боргу. В той же час прихильники цього підходу трактують цей борг під різними кутами: як право на повернення боргу (IV група авторів), як борг (II група авторів) та як вимогу на сплату боргу (III група).
<i>Обліковий</i>	Обліковий підхід розглядає дебіторську заборгованість під кутом фінансової звітності як актив у формі: грошових коштів до отримання (I група авторів), вкладень в обігові кошти (VI група авторів), коштів в розрахунках (V група).
<i>Економічний</i>	Сутність дебіторської заборгованості з економічного підходу розкривається через природу цього об'єкта дослідження як стан розрахунків за фінансовими зобов'язаннями та як форма кредитування покупців та замовників.

Джерело: узагальнено за інформацією [12]

Дебіторська заборгованість має важливе місце в господарській діяльності підприємства, оскільки вона становить значну частину оборотного капіталу і може

впливати на фінансовий стан підприємства. З одного боку, вона є джерелом фінансування підприємства, оскільки представляє собою неоплачені контрагентами ресурси або готівку, що вилучена з кругообігу грошових коштів. З іншого боку, велика кількість дебіторської заборгованості може призвести до погіршення фінансового стану суб'єкта господарювання, оскільки вона тимчасово вилучає кошти з обороту, ускладнює процедуру розрахунків і може призвести до затримки в платежів з боку підприємства-дебітора. З економічної сторони, дебіторська заборгованість – це тимчасово "заморожені" грошові кошти, які підприємство отримує через певний проміжок часу від своїх дебіторів як оплату за реалізовану готову продукцію (товари, роботи, послуги).

Окрім того, дебіторська заборгованість створює ризики для підприємства, оскільки може бути пов'язана з несплатою зобов'язань контрагентами, що може призвести до збитків. Тому важливо для підприємства максимально ефективно керувати дебіторською заборгованістю, забезпечувати своєчасну оплату з боку контрагентів і мінімізувати ризики пов'язані з цією категорією оборотного капіталу.

Зважаючи на вище викладений матеріал, можна зробити висновок, що для дотримання законодавчо визначених принципів бухгалтерського обліку потрібно зважати не тільки на методичні рекомендації, а й розуміти економічну сутність понять. Не дивлячись на широку розповсюдженість досліджень науковців щодо дефініції дебіторської заборгованості та понять, які тісно з нею пов'язані, постійний розвиток ринкових відносин потребує вдосконалення теоретичних концепцій та їх адаптацію до сучасних умов. У частині дебіторської заборгованості це має особливе значення, оскільки вона є одним з об'єктів обліку, який займає велику питому вагу в активах підприємства та може значно впливати на його ділову активність та платоспроможність.

1.2 Дебіторська заборгованість за продукцію (товари, роботи, послуги): визнання, оцінка, класифікація та нормативно-правове регулювання її обліку

Дебіторська заборгованість є важливим показником фінансового стану компанії, оскільки вона відображає майбутні її прибутки. Вона являє собою суму грошових коштів, яку компанія очікує отримати від своїх клієнтів або покупців за надані їм товари або послуги, але яку вони ще не оплатили. Іншими словами, це заборгованість покупців перед компанією за надану продукцію чи послуги, яка фіксується в обліку компанії. Дебіторська заборгованість може виникнути внаслідок відстрочки платежу, розстрочки або через підписання договору про розстрочку.

У МСФЗ немає прямого визначення класифікації та оцінки дебіторської заборгованості, відмінно від НП(С)БО. Міжнародні стандарти надають загальні рекомендації щодо розкриття відповідної інформації у фінансових звітах. НП(С)БО 10 "Дебіторська заборгованість" регламентує, що дебіторська заборгованість повинна бути визнана лише за умови, якщо підприємство очікує отримання майбутніх економічних вигід та її сума може бути достовірно визначена одночасно з визнанням доходу від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг.

У системі МСФЗ, порядок визнання дебіторської заборгованості є більш складним, оскільки застосування гнучкої системи численних знижок призводить до більшої складності в оцінці та класифікації. Знижки можуть бути поділені на торгові знижки, які представляють собою відсоткові знижки від базової ціни, та знижки за оплату в строк, які залежать від строку оплати.

Останній вид знижок може створювати певну проблему щодо визнання дебіторської заборгованості. Слід зазначити, що в ЗПБО США, існують два методи відображення таких знижок в бухгалтерському обліку. Перший метод – валовий, є найбільш поширеним. Згідно з ним, сума продажу та дебіторської заборгованості записуються без знижки на загальний (валовий) рахунок виставленого рахунку. Знижки ж відображаються лише тоді, коли здійснюється оплата, тобто протягом

періоду дії знижки. Цей метод використовує контррахунок до рахунку продажу, який в кінці року відображається в звіті про прибутки та збитки як коригуюча стаття. Іншою коригуючою статтею є рахунок "Повернення товарів та знижки". Другий метод – чистий, трактує знижку, яку покупець не отримав, як "штраф", який він повинен сплатити за придбання товару в кредит, а не за готівковий розрахунок, пізніше періоду дії знижки. Крім визначення сутності управління дебіторською заборгованістю, важливим є також її класифікація. Науковці мають різні погляди щодо цього питання.

Ефективність управління дебіторською заборгованістю, а також порядок її обліку залежать від правильності класифікації та логічності обраних класифікаційних ознак. Для різних країн можуть бути різні підходи до розміщення та деталізації дебіторської заборгованості в балансі, але в Україні класифікація здійснюється за однією певною ознакою відповідно до єдиного Плану рахунків, через чинний порядок обліку. Хоча існують різні погляди на те, як детально повинна бути класифікація, важливо знайти баланс між деталізацією та зрозумілістю звітної форми. Раніше ці питання розглядалися науковцями, такими як Т.А. Бутинець та Н.М. Малюга, і хоча були спроби впровадити більш детальну класифікацію, вони часто критикувалися за те, що це може збільшити кількість статей в балансі та зробити звітну форму громіздкою.

В основу організації обліку заборгованості покладено її класифікацію, що забезпечує групування та систематизацію інформації про заборгованість підприємства. Від ступеня регламентованості інформації та, в кінцевому підсумку, від ефективності прийнятих управлінських рішень залежить здатність керівництва компанії своєчасно та ефективно управляти боргом, можливість оперативного аналізу та прогнозування.

При класифікації дебіторської заборгованості в бухгалтерському обліку враховуються два критерії:

- за терміном погашення;
- за ймовірністю погашення.

За даними ознаками виділяють наступні види дебіторської заборгованості:

1) довгострокова дебіторська заборгованість – сума дебіторської заборгованості, яка не виникає в ході нормального операційного циклу та буде погашена після дванадцяти місяців з дати балансу [1];

2) поточна дебіторська заборгованість – сума дебіторської заборгованості, яка виникає в ході нормального операційного циклу або буде погашена протягом дванадцяти місяців з дати балансу [1];

3) поточна дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги, щодо якої існує невпевненість її погашення боржником, називають сумнівною дебіторською заборгованістю [12].

Дебіторська заборгованість також класифікується за об'єктами щодо яких вона виникла. Згідно з цим виділяють такі види дебіторської заборгованості:

- заборгованість орендаря за фінансовою орендою, яка відображається в балансі орендодавця;
- заборгованість забезпечена векселями;
- надані позики;
- дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги;
- дебіторська заборгованість за розрахунками (з бюджетом, за виданими авансами, з нарахованих доходів, із внутрішніх розрахунків);
- інша дебіторська заборгованість.

Залежно від своєчасності погашення дебіторська заборгованість поділяється на:

- дебіторську заборгованість, строк оплати якої не настав (строкова дебіторська заборгованість);
- дебіторська заборгованість не сплачена в строк (прострочена).
- сумнівна дебіторська заборгованість;
- безнадійна дебіторська заборгованість.

Сумнівний борг розуміється як поточна дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги щодо якої існує невпевненість її погашення боржником [19].

Безнадійна дебіторська заборгованість – поточна дебіторська

заборгованість щодо якої існує впевненість про її неповернення боржником або за якою минув строк позовної давності [15].

Класифікація дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги за строками непогашення використовується при обчисленні резерву сумнівних боргів та розкривається у примітках до фінансової звітності [20].

Виокремлюють ще два особливі види дебіторської заборгованості:

- *відстрочені податкові активи на прибуток* – сума податку на прибуток, яку необхідно повернути в наступних періодах, що виникає, коли бухгалтерський прибуток менший за податковий прибуток. Відстрочені податкові активи відображаються в Балансі (Звіт про фінансовий стан) у складі довгострокової дебіторської заборгованості [18];

- *витрати майбутніх періодів* – це витрати, які були понесені у звітному періоді, попри те визнані витратами у звіті про фінансові результати майбутніх звітних періодів відповідно до принципу відповідності доходів і витрат. Такі витрати тимчасово відображаються в Балансі (Звіт про фінансовий стан). Витрати майбутніх періодів включають витрати, пов'язані з сезонною підготовкою промисловості, розвитком нових виробництв і підрозділів, передплаченою орендною платою, полісними платежами.

Однак, існує інша класифікація дебіторської заборгованості, яка застосовується для бухгалтерського обліку та звітності, крім вищезгаданої. Крім того, дебіторська заборгованість може бути поділена на *монетарну та немонетарну*.

Монетарна заборгованість погашається грошовими коштами або їх еквівалентами, наприклад, якщо товар було відвантажено, а очікується оплата на банківський рахунок чи готівкою. Важливо зауважити, що якщо заборгованість вказана в іноземній валюті, то її сума може бути змінена курсовими різницями.

Немонетарна заборгованість, або товарна заборгованість, означає, що погашення здійснюється шляхом надання товарів, а не грошових коштів. Наприклад, коли покупець перераховує аванс продавцю за товари, роботи або послуги, і очікує на їхнє постачання (гроші сплачені, а товари отримають пізніше).

Важливо зауважити, що якщо аванс був в іноземній валюті, то курсові різниці на таку дебіторську заборгованість не впливають.

Ця класифікація (монетарна / немонетарна заборгованість) зазвичай застосовується в зовнішньоекономічній діяльності для обліку курсових різниць.

Наприклад, у 2022 році ТОВ "ВОДОГРАЙ" відправило товар на експорт на суму 10000\$ з курсом НБУ 36,5686 грн/\$. На дату балансу курс НБУ збільшився до 37,1127 грн/\$, що призвело до збільшення оцінки дебіторської заборгованості в гривнях з 365 686,00 грн до 371 127,00 грн, або на 5441 грн (371 127 – 365 686). Таке збільшення є курсовою різницею (дохід).

Крім вище запропонованих видів дебіторської заборгованості, деякі науковці пропонують поділяти дебіторську заборгованість по відношенню до видів діяльності – *операційну* та *неопераційну*. Перша являє собою таку, що виникає у ході поточної діяльності, друга – таку, що з'являється у зв'язку з операціями пов'язаними з фінансовою чи інвестиційною діяльністю. Для внутрішньої управлінської звітності така класифікація є цілком доцільною, якщо мається на меті отримати узагальнену інформацію та проаналізувати функціонування господарської одиниці у розрізі таких видів діяльності.

У відповідності до норм НП(С)БО 10 та НП(С)БО 15 для визнання дебіторської заборгованості за продукцію (товари, роботи, послуги) необхідно дотримуватись наведених нижче критеріїв визнання доходу від реалізації [20]:

- 1) покупцеві передані ризики й вигоди, пов'язані з правом власності на продукцію, товари, роботи, послуги;
- 2) підприємство не здійснює надалі управління та контроль за реалізованою продукцією, товарами, роботами, послугами;
- 3) сума доходу може бути достовірно визначена;
- 4) є впевненість, що у результаті операції відбудеться збільшення економічних вигод підприємства, а витрати, пов'язані з цією операцією, можуть бути достовірно визначені.

Для обліку сум дебіторської заборгованості застосовується декілька видів оцінок: дисконтована вартість, чиста реалізаційна вартість, первісна вартість,

безнадійна заборгованість (табл.1.4).

Таблиця 1.4 – Оцінка дебіторської заборгованості у відповідності до Національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку

Вид оцінки дебіторської заборгованості	Характеристика оцінок дебіторської заборгованості
<i>Дисконтована вартість майбутніх періодів</i>	Орендодавці використовують оцінки на основі дисконтованої теперішньої вартості майбутніх платежів для відображення платежів за договором фінансової оренди, такі платежі мають бути відображені в чистій орендній інвестиції, що дорівнює сумі мінімальних орендних платежів і незабезпеченої ліквідаційної вартості за вирахуванням нереалізованих фінансових прибутків
<i>Чиста реалізаційна вартість</i>	Оцінка поточної дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи і послуги здійснюється за її первинною вартістю, але для підприємства, що надає комерційний кредит, існує ризик неплатоспроможності покупців. Згідно з принципом обачності, при визнанні доходу від реалізації необхідно враховувати можливість неплатежів, тому дохід повинен бути зменшений на величину резерву сумнівних боргів. Отже, поточна дебіторська заборгованість повинна бути оцінена за чистою реалізаційною вартістю, що є різницею між первинною вартістю заборгованості та сумою резерву сумнівних боргів, коли вона включається до підсумкового балансу.
<i>Первісна вартість</i>	Оцінка за первісною вартістю використовується для оцінки всіх видів довгострокової та поточної дебіторської заборгованості, які не пов'язані з продукцією, товарами, роботами чи послугами, а також не є очікуваними платежами за договорами фінансової оренди. Для цих видів заборгованості не створюється резерв сумнівних боргів.
<i>Безнадійна заборгованість</i>	Можливість визнання довгострокової та поточної заборгованості безнадійною існує для будь-якого підприємства. Раніше, до 2000 року, національний бухгалтерський облік не використовував термін "безнадійна заборгованість", хоча передбачав списання дебіторської заборгованості, яка закінчилась строк позовної давності, або заборгованості, для якої є документальне підтвердження її неможливості погашення. В сучасному національному бухгалтерському обліку визнання заборгованості безнадійною не потребує документального підтвердження, а може бути виконано, якщо виконується хоча б одна з двох умов: закінчився строк позовної давності (3 роки), або є впевненість у тому, що боржник не погасить свою заборгованість. У разі визнання дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи або послуги безнадійною, вона списується за рахунок резерву сумнівних боргів, який формується на дату балансу на підставі даних бухгалтерського обліку минулих звітних періодів.

Джерело: узагальнено автором на підставі [18, с.12]

Науковці виділяють декілька визначень дебіторської заборгованості, однак найдоцільнішим визначенням є «Дебіторська заборгованість – сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату» [1]. Для належної діяльності підприємства потрібно знати її класифікацію та критерії визнання.

Дебіторська заборгованість є складовою частиною фінансової звітності і

повинна бути відображена в звітності за сумою, яка враховує оцінку дебіторської заборгованості в поточному обліку. При експортних операціях, відображення проводиться в гривнях та валюті контракту, і курс Національного банку України на дату операції використовується при відвантаженні на експорт. Для таких операцій, НП(С)БО 21 «Вплив змін валютних курсів» повинні бути враховані, а дебетове сальдо рахунку 362 "Розрахунки з іноземними покупцями" є монетарною статтею, що перераховується за діючим курсом НБУ на кожен дату балансу та на дату операції. Курсові різниці утворюються та включаються до складу доходів або витрат звітного періоду.

В міжнародній системі бухгалтерського обліку «дебіторська заборгованість оцінюється та відображається за її чистою реалізаційною вартістю, тобто за сумою грошових коштів, яку очікується отримати в результаті погашення цієї заборгованості». Задля визначення чистої реалізаційної вартості необхідно оцінити чистий грошовий потік, який очікується отримати в результаті погашення дебіторської заборгованості по рахунках.

Зазвичай чиста вартість реалізації, яку можна отримати в результаті погашення дебіторської заборгованості, не збігається з юридично належною сумою. В США, наприклад, для розрахунку чистої вартості реалізації використовуються всі заборгованості після відрахування знижок та списання безнадійної дебіторської заборгованості. Для забезпечення обачливості застосовуються два види корекцій: оцінюється та обліковується безнадійна дебіторська заборгованість та оцінюються можливі повернення товарів та враховуються раніше надані знижки. Тому для ефективного управління дебіторською заборгованістю необхідно чітко розуміти її сутність, порядок виникнення та доповнити критерії її класифікації. Для цього потрібно провести аналіз інформації, що міститься в вітчизняній та зарубіжній літературі, враховуючи відмінності і переваги різних підходів до визначення "дебіторської заборгованості".

Після дослідження теоретичних підходів до визначення цього поняття визначено, що дебіторська заборгованість є зобов'язанням боржника передати майно, виконати роботи, надати послуги або сплатити грошові кошти на визначену

дату, і воно відображає реальний стан дебіторської заборгованості з урахуванням основного критерію класифікації - строку погашення.

Під час планування та здійснення бухгалтерського обліку бухгалтер та аудитор повинні бути уважні до того, що невиконання вимог законодавства та нормативно-правових актів України може призвести до спотворення фінансової звітності підприємства та вплинути на його фінансові показники. Згідно з економічною літературою, існує п'ять рівнів організації бухгалтерського обліку, тому список нормативних актів, які регулюють облік та аудит дебіторської заборгованості, відображається з урахуванням цих рівнів, як це показано в табл. 1.5. Зокрема, на першому рівні регламентації ці нормативні документи мають найбільшу вагу, оскільки вони мають переважну перевагу при вирішенні конфліктних питань та переважають над іншими нормативними документами.

Таблиця 1.5 – Нормативні документи, що регулюють ведення обліку дебіторської заборгованості та її відображення у фінансовій звітності

Рівень регламентації	Назва нормативного документа
Перший рівень	Цивільний кодекс України
	ЗУ «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»
	ЗУ «Про захист прав споживачів»
	ЗУ «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом»
Другий рівень	Постанова КМУ «Про норми відшкодування витрат на відрядження у межах України та за кордон»
	Постанова КМУ «Про результати суцільної інвентаризації дебіторської та кредиторської заборгованості і заходи щодо її скорочення»
	Наказ Держкомстату «Про затвердження форми державної статистичної звітності «1-Б термінова (місячна) «Звіт про фінансові результати і дебіторську, кредиторську заборгованість»
Третій рівень	НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість»
Четвертий рівень	План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств, організацій; Інструкція про застосування плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств, організацій
П'ятий рівень	Наказ про організацію бухгалтерського обліку на підприємстві; Наказ про облікову політику підприємства

Джерело: узагальнено за інформацією [12]

Замість того, щоб бути регульованим єдиним МСФЗ, який би визначав облік дебіторської заборгованості, міжнародна практика має кілька стандартів, які

регулюють питання обліку цієї заборгованості. Жоден з цих стандартів не містить чіткого визначення дебіторської заборгованості. МСФЗ 32 визнає дебіторську заборгованість як фінансовий актив, а МСФЗ 39 надає класифікацію дебіторської заборгованості та порядок визнання безнадійної дебіторської заборгованості. Інформація про дебіторську заборгованість включена в кілька стандартів.

При обліку дебіторської заборгованості важливо враховувати Наказ про облікову політику підприємства, оскільки в ньому описані специфічні елементи, які стосуються обліку цієї заборгованості на конкретному підприємстві. Облік розрахунків з дебіторами регулюється НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість», який визначає методи оцінки дебіторської заборгованості. Крім того, для відображення інформації про дебіторську заборгованість у фінансовій звітності необхідно дотримуватись норм НП(С)БО 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності". До прикладу зі слів директора ТОВ «ВОДОГРАЙ» не стикалось в ході своєї діяльності з безнадійною дебіторською заборгованістю, адже регулярно проводять як внутрішній, так і зовнішній контроль.

Зважаючи на вище викладений матеріал, можна стверджувати, що основними завданнями бухгалтера в роботі з дебіторською заборгованістю є своєчасне і повне виявлення боржників підприємства, достовірне і обґрунтоване відображення дебіторської заборгованості на рахунках бухгалтерського обліку та у фінансовій звітності, облік погашення заборгованості, дотримання правил списання безнадійної дебіторської заборгованості. Питання оцінки, визнання та класифікації при цьому є ключовими, оскільки цей процес є фундаментальним для наступних дій. Практично, дотримуючись нормативно-законодавчих вимог щодо визнання дебіторської заборгованості, її оцінки та розширеної класифікації, управлінський персонал розширює свої інформаційні можливості для прийняття рішень, а також сприяє успішній організації синтетичного та аналітичного обліку на підприємстві.

РОЗДІЛ 2

ПОБУДОВА СИСТЕМИ ОБЛІКУ ТА ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ ЗА ПРОДУКЦІЮ (ТОВАРИ, РОБОТИ, ПОСЛУГИ)

2.1 Облік та документування операцій за розрахунками з вітчизняними покупцями і замовниками

Виникнення дебіторської заборгованості при розрахунках з покупцями і замовниками відбувається саме в момент відвантаження (надання) продукції, товарів, робіт, послуг покупцям та замовникам без попередньої оплати.

При відвантаженні продукції продавцем складається товарно-транспортна або видаткова накладна, де зазначається номер документа, дата складання, назва покупця, найменування матеріальних цінностей, що відвантажуються, одиниця виміру, ціна за одиницю без ПДВ, сума відвантаженої продукції (товарів) без ПДВ, окремо сума ПДВ і загальна сума до сплати за одержану продукцію. Четверо осіб, а саме керівник, головний бухгалтер, особа, що відпустила товар, та особа, що його прийняла, повинні надати свої підписи на цьому документі. Крім того, підприємство повинно дотримуватися вимог чинного законодавства щодо заповнення накладних.

Якщо підприємство, зареєстроване як платник податку на додану вартість, покупцю реєструється податкова накладна. Для проведення подальшої оплати покупцем продавець виписує рахунок-фактуру, де зазначаються банківські реквізити продавця та вартість відвантаженої продукції (товарів).

У випадку надання послуг або виконання робіт між виконавцем та замовником укладається Акт приймання-передачі робіт (послуг), до якого також додаються податкова накладна та рахунок-фактура.

Всі документи (крім податкової накладної) складаються у двох примірниках, де перший примірник передається покупцю, а другий залишається у продавця. Податкова накладна виписується лише в електронному вигляді та реєструється у Єдиному реєстрі податкових накладних.

Підставою для відображення в обліку виникнення дебіторської заборгованості покупців та замовників є товарна-транспортна накладна або видаткова накладна та Акт приймання-передачі робіт (послуг). Рахунок-фактура є інформаційним джерелом для покупця щодо банківських реквізитів та суми оплати продавця. На підставі рахунку-фактури в обліку не складаються бухгалтерські проводки [14].

Розрахунки з покупцями та замовниками здійснюються *за різними формами*: готівкою в касу продавця; оплата на поточний рахунок в банку продавця; отримання векселя від покупця (в гарантію майбутньої оплати); бартер (обмін на подібні або неподібні активи).

Готівкові розрахунки здійснюються через касу підприємства, що супроводжується складанням Прибуткового касового ордеру, в якому засвідчується інформація щодо внесення оплати покупцем за придбану у продавця продукцію (товари, роботи, послуги). Безготівкові розрахунки через установу банку здійснюються шляхом зарахування коштів на поточний рахунок продавця, що підтверджується у виписці банку. Також формою безготівкових розрахунків є видача векселя покупцем. Бартерні розрахунки – це прямий безгрошовий обмін товарами або ж послугами, який здійснюється за єдиним договором.

Реалізація готової продукції, робіт, послуг ТОВ «ВОДОГРАЙ» оформляється накладними, рахунками-фактурами, товарно-транспортними накладними (ТТН) та податковими накладними [20]. Дана інформація зафіксована в його обліковій політиці (Додаток А).

Накладна – це обліковий документ, який дає право отримувати, відправляти вантаж чи матеріальні цінності (Додаток Б). Рахунок (рахунок-фактура) – це документ, який продавець товарів (послуг) надає покупцю. Він слугує вимогою до покупця оплатити товари (послуги) [11]. Товарно-транспортні накладні (ТТН) виписують при доставці товарів автомобільним транспортом. Для документування операцій при реалізації послуг ТОВ "ВОДОГРАЙ" використовує Акт приймання-здачі виконаних робіт (наданих послуг) (Додаток В).

Податкові накладні, а також додатки до накладної надаються покупцеві або

одержувачу в електронній формі. Рух накладних (їх передача, отримання, відправка, збереження) відбувається в електронній формі. Накладні можна зареєструвати електронним шляхом після їх реєстрації в Єдиному реєстрі податкових накладних. Квитанція в електронному форматі, яка підтверджує прийняття податкової накладної або коригування розрахунку до Єдиного реєстру податкових накладних, надсилається протягом операційного дня до підприємства. Відповідно оформлена податкова накладна є підставою для зарахування ПДВ у податкове зобов'язання або податковий кредит у покупця за звітний період.

Оплата (погашення) або списання заборгованості покупців відзначається у прибуткових бухгалтерських довідках тощо. Керівник підприємства затверджує перелік осіб, які мають право давати дозвіл (підписувати первинні документи) на господарські операції, пов'язані з відпуском грошових коштів та інших майнових цінностей. У ТОВ «ВОДОГРАЙ» цими особами є директор та головний бухгалтер. Відповідальність за своєчасне та якісне складання документів, їх передачу у встановлені терміни для відображення у бухгалтерському обліку та за достовірність даних, вказаних у документах, несуть особи, які склали та підписали їх [17]. Працівники підприємства повинні виконувати свої функціональні обов'язки щодо створення та подання первинних документів відповідно до графіка документообігу. Для цього кожному виконавцю виділяється витяг з графіка, який містить перелік документів, терміни їх надання та підрозділи підприємства, до яких передаються ці документи. Головний бухгалтер відповідає за контроль за дотриманням виконання графіка документообігу на підприємстві.

Первинні документи створюються у момент проведення господарських операцій або після їх завершення, та оформлюються на бланках типових форм, затверджених Міністерством статистики України. Первинні документи є джерелом інформації для обліку розрахунків з покупцями [1]. Компанія проводить аналітичний облік розрахунків з покупцями та замовниками, який здійснюється окремо для кожного клієнта та кожного договору, і реєструється у відомості аналітичного обліку 3.1. У разі журнальної форми обліку, синтетичний облік розрахунків з покупцями та замовниками ведеться у журналі 3.

Для зручності синтетичного обліку створено рахунок 36 «Розрахунки з покупцями і замовниками», який включає наступні субрахунки: 361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями»; 362 «Розрахунки з іноземними покупцями»; 363 «Розрахунки з учасниками ПФГ»; 364 «Розрахунки за гарантійним забезпеченням».

В дебеті рахунку 36 «Розрахунки з покупцями і замовниками» фіксується вартість продукції, товарів, робіт та послуг, які були реалізовані, включаючи ПДВ, акциз та інші податки та збори, які повинні бути сплачені до бюджетів та інших фондів, та є частиною вартості реалізації. На кредиті ж рахунку фіксується сума отриманих платежів на банківські рахунки, в касу та інші розрахунки. Сальдо рахунку відображає заборгованість покупців та замовників за отриману продукцію, роботи та послуги.

Розглянемо бухгалтерські проведення у частині обліку процесу реалізації за умови якщо перша подія – відвантаження продукції та оплата здійснюється в національній валюті (табл. 2.1). Для цього візьмемо наступні дані: ТОВ "ВОДОГРАЙ" реалізує вітчизняному покупцеві на підставі договору готову продукцію на суму 120 000 грн. (у т.ч. ПДВ – 20 000 грн.). Собівартість реалізованої продукції – 63 500 грн.

Таблиця 2.1 – Облік операцій в частині розрахунків з вітчизняними покупцями та замовниками на умовах оплати після відвантаження продукції

№ з/п	Первинний документ	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків		Сума
			Дебет	Кредит	
1	Накладна	Відвантажено продукцію покупцеві	361	701	120 000
2	Податкова накладна	Відображено податкове зобов'язання з ПДВ	701	641/ПДВ	20 000
3	Бухгалтерська довідка	Відображено собівартість реалізованої продукції	901	26	63 500
4	Банківська виписка	Отримано оплату від покупця	311	361	120 000

Джерело: сформовано за обліковою інформацією базового підприємства

Якщо ж процес реалізації здійснюється на умовах попередньої оплати (табл. 2.2), то при відображенні в обліку отриманого авансу (попередньої оплати) буде використовуватись субрахунок 681 "Розрахунки за одержаними авансами" та

транзитний рахунок 643 "Податкові зобов'язання". Крім того, в такому варіанті показується залік заборгованостей, який засвідчує факт виконання договірних зобов'язань між продавцем та покупцем.

Таблиця 2.2 – Облік господарських операцій в частині розрахунків з вітчизняними покупцями та замовниками на умовах попередньої оплати

№ з/п	Первинний документ	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків		Сума
			Дебет	Кредит	
1	Банківська виписка	Отримано попередню оплату	311	681	120 000
2	Податкова накладна	Відображено податкове зобов'язання з ПДВ	643/ПДВ	641/ПДВ	20 000
3	Накладна	Відвантажено готову продукцію	361	701	120 000
4	Бухгалтерська довідка	Списано суму раніше відображених податкових зобов'язань з ПДВ	701	643/ПДВ	20 000
5	Бухгалтерська довідка	Взаємозалік заборгованостей	681	361	120 000
6	Бухгалтерська довідка	Відображено собівартість реалізованої продукції	901	26	63 500

Джерело: сформовано за обліковою інформацією базового підприємства

На відміну від процесу реалізації готової продукції, продаж товарів слід розглядати в двох ракурсах: з позиції підприємств роздрібної торгівлі та оптової. В суб'єктів господарювання, які займаються реалізацією товарів в роздріб момент їх відпуску покупцю і момент оплати співпадають в часі, тому дохід визнається безпосередньо в момент реалізації товару. При цьому, величина доходу фактично дорівнює сумі виручки, отриманої від реалізації. Оскільки, в роздрібній торгівлі покупець (кінцевий споживач) розраховується з продавцем готівковими (або банківськими платіжними картками) грошовими коштами в момент отримання від нього товару, то в бухгалтерському обліку реалізація товарів відображається: Дт 301 "Готівка в національній валюті" (або 331 "Грошові документи в національній валюті") – Кт 702 "Дохід від реалізації товарів". Тобто, при визнанні доходу від реалізації товарів субрахунок 361 "Розрахунки з вітчизняними покупцями і замовниками" не використовується.

Щодо відображення процесу реалізації в оптовій торгівлі, то він ідентичний з процесом реалізації готової продукції виробничих підприємств (в частині

послідовності та логіки операцій). Єдина відмінність – це використання субрахунків, які показують отримання доходів та понесених витрат (в частині собівартості реалізації). В оптовій торгівлі такими субрахунками є: 702 "Дохід від реалізації товарів" та 902 "Собівартість реалізованих товарів". На рис. 2.1 наведено схематичне відображення господарських операцій, які пов'язані з реалізацією товарів на підприємствах оптової торгівлі.

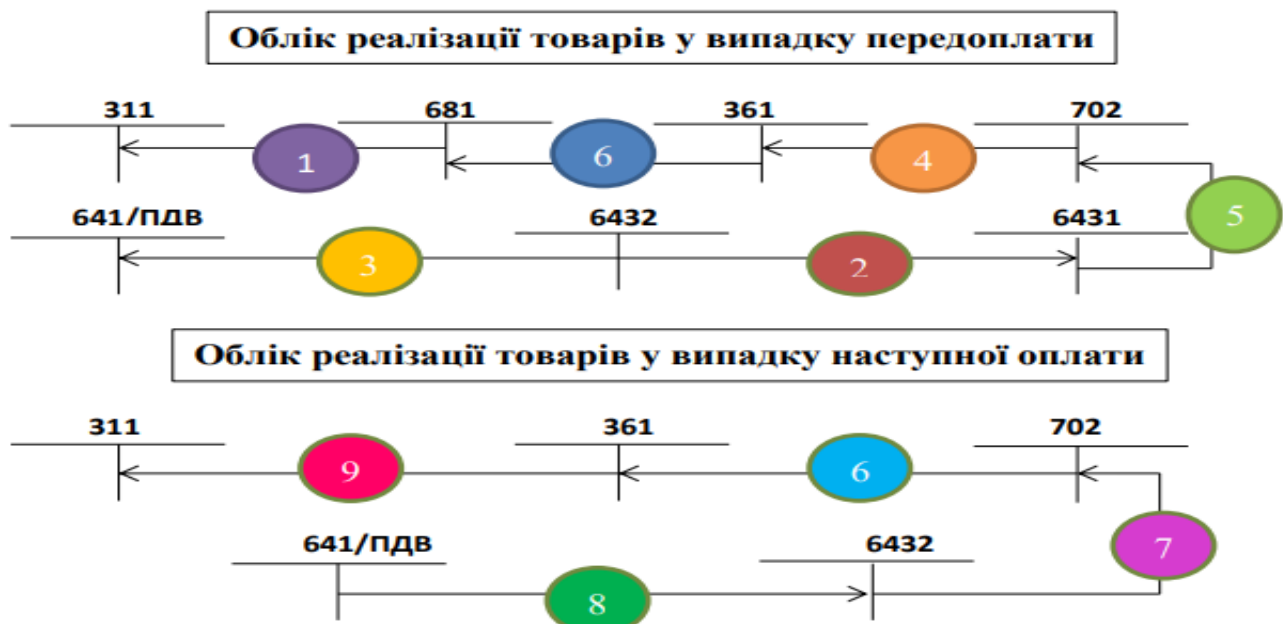

Рисунок – 2.1 Модель обліку реалізації товарів на підприємствах оптової торгівлі

Джерело: побудовано за інформацією [22]

Також розрахунки з покупцями та замовниками можуть відбуватись в результаті товарообмінних операцій – бартеру. В даному випадку розрахунки між продавцем та покупцем відбуваються без використання грошових коштів. Тобто, два підприємства укладають між собою договір бартеру, за яким кожне підприємство відвантажує один одному продукцію, товари або надає роботи чи послуги на однакову суму. В результаті таких операцій кожне підприємство одночасно виступає і продавцем і покупцем, тобто одночасно у кожній із сторін договору виникає дебіторська заборгованість за відвантажену продукцію (товари, роботи, послуги) та зобов'язання за одержану продукцію (товари, роботи, послуги). Така ситуація потребує зарахування в погашення зобов'язань за одержану продукцію (товари, роботи, послуги) дебіторської заборгованості за відвантажену

продукцію (товари, роботи, послуги). Бухгалтер, який відповідає за розрахунки з покупцями і замовниками контролює стан дебіторської заборгованості покупців з метою її своєчасного погашення.

Іноді дебіторська заборгованість може виникати на рахунках 5-го та 6-го класів. Наприклад, коли переплата податку перевищує його поточний борг, може виникнути залишок на субрахунку 641 "Розрахунки за податками" у вигляді дебету. Це означає борг держави, який може бути зарахований в рахунок інших податків або відшкодований платникові податку, наприклад, як відшкодування ПДВ експортерам. Крім того, на субрахунку 631 (або 632) "Розрахунки з вітчизняними (з іноземними) постачальниками" також може виникнути переплата постачальнику, що призводить до дебетового залишку. Деякі підприємства ведуть облік розрахунків із постачальниками виключно на рахунку 631, не використовуючи рахунок виданих авансів 371. Відповідно, залишок, що залишився на Дт рахунках 5 і 6 класів, також є частиною дебіторської заборгованості, яку слід відображати в активі балансу у фінансовій звітності. Наприклад, для субрахунку 641 (642) це може бути позиція 1135 «Дебіторська заборгованість по розрахунках з бюджетом».

Наприклад, якщо ТОВ "ВОДОГРАЙ" перерахувало суму більшу, ніж потрібно у сплату єдиного податку за I квартал 2023 року, то по субрахунку 641 може утворитись «мінус» у сумі 20 тис. грн, який буде відображено в активі балансу як дебіторська заборгованість, а не у зобов'язаннях. Для фінансової звітності важливо правильно відобразити таку дебіторську заборгованість.

На сучасному етапі загальної комп'ютеризації облікових процесів доречним є застосування комплексної програми для ведення бухгалтерського обліку «1С: Бухгалтерія». Організація облікового процесу з використанням системи електронної обробки інформації складається з наступних етапів: 1) документування господарських фактів; 2) узагальнення первинної облікової інформації в зведених бухгалтерських регістрах, що включають журнали-ордери та накопичувальні відомості за аналітичними рахунками; 3) формування внутрішньої та зовнішньої бухгалтерської звітності; 4) закриття облікового періоду та створення

архіву облікових даних.

Універсальна бухгалтерська програма 1С: Бухгалтерія відрізняється максимальною гнучкістю налагодження під індивідуальну специфіку ведення обліку. Вона передбачена для бухгалтерського обліку будь-якої складності з використанням багатомірної і багаторівневої аналітики і декількох планів рахунків з великим рівнем сумісності. Передбачена можливість ведення кількісного і валютного обліку, а також консолідованого і відокремленого обліку по декільком підприємствам [15]. 1С: Бухгалтерія дозволяє автоматизувати процес підготовки будь-яких первинних документів. Вона має в комплекті стандартний набір звітів, що дозволяє отримувати інформацію за будь-який період, в різних форматах та з потрібним рівнем деталізації. За допомогою програми автоматизується весь технологічний цикл бухгалтерського обліку - від вводу первинних документів до надання звітності в податкові органи. Результатом роботи програми є складання різноманітних відомостей та довільних звітів, які дають змогу отримати інформацію про обороти і залишки по рахунках і об'єктах аналітичного обліку. Інформація довільних звітів може бути використана для здійснення внутрішнього аналізу та контролю. Дана програма при потребі може бути налагоджена на поточне законодавство та конкретні форми бухгалтерського обліку [31].

ERP (Enterprise Resource Planning) є концепцією управлінської системи, яка поєднує планування матеріальних і фінансових ресурсів підприємства в одну цілісну систему. Великі підприємства частіше використовують систему "SAP ERP", оскільки вона вважається однією з провідних на ринку ERP-систем. Основні відмінності ERP від інших систем полягають у тому, що вона інтегрує завдання та бази даних всіх підрозділів компанії, створюючи єдине інформаційне середовище. Вона сприяє ефективній роботі підприємства, забезпечуючи доступ до інформації для всіх підрозділів та полегшуючи обмін даними. Переваги повномасштабної ERP-системи включають отримання достовірної інформації на всіх рівнях організації, можливість адаптації програм до особливостей підприємств, використання інтегрованих рішень та підвищення ефективності роботи. Головною перевагою ERP-системи є можливість прийняття оперативних управлінських

рішень на основі повної та достовірної інформації з єдиної бази даних. Проте система "SAP ERP" має свої переваги та недоліки, і підприємство повинно самостійно визначитися з інформаційною системою, яка відповідає їхнім потребам в обліку та управлінні.

Система управління підприємством "ДЕБЕТ Плюс" є бухгалтерською програмою з модульною структурою. Це означає, що замовник може вибрати оптимальний комплект функцій, який відповідає потребам їх підприємства. Інформація в програмі зберігається у вигляді документів, які можна умовно розділити на первинну, розрахункову і керуючу інформацію. Первинна інформація включає першоджерела документи, початкові залишки, проведення та довідники. Ця інформація є основою для подальшого обліку та аналізу. Розрахункова інформація включає вихідні документи, які описують розрахунки з контрагентами, операції з банківськими рахунками, облік касових операцій, облік товарів, матеріалів і послуг (ТМЦ), а також облік заробітної плати. Керуюча інформація включає параметри системи, які дозволяють налаштувати роботу програмного комплексу з урахуванням потреб та вимог підприємства. Система "ДЕБЕТ Плюс" складається з декількох підсистем, які доповнюють одна одну. Наприклад, підсистема адміністратора комплексу відповідає за налаштування та керування роботою програми. Підсистема зведення бухгалтерського балансу забезпечує складання фінансової звітності. Інші підсистеми включають облік банківських операцій, облік касових операцій, облік ТМЦ, облік заробітної плати та облік основних засобів. Цей програмний комплекс надає можливість автоматизувати та оптимізувати бухгалтерські процеси на підприємстві, спрощуючи облік, звітність та управління фінансовими операціями.

Таким чином, можна стверджувати, що належним чином організований облік дебіторської заборгованості за продукцію (товари, роботи, послуги) є фундаментом для проведення аналітичних процедур у частині фінансового забезпечення підприємства і, відповідно, стабільності та стійкості економічного суб'єкту на ринку.

2.2 Дебіторська заборгованість за продукцію (товари, роботи, послуги) в обліковій політиці та фінансовій звітності підприємства

Міжнародна та національна облікова політика країни має значний вплив на облікову політику ТОВ «ВОДОГРАЙ». Україна має єдині методологічні правила для всіх підприємств, за винятком банків та бюджетних організацій, що стосуються ведення обліку на основі єдиного плану рахунків бухгалтерського обліку, форм звітності, типових форм первинних документів та облікових реєстрів аналітичного та синтетичного обліку. Ці методологічні правила застосовуються залежно від обраних форм бухгалтерського обліку. Згідно з Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» та НП(С)БО №1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», облікова політика - це сукупність принципів, методів і процедур, які використовуються підприємством для складання та подання фінансової звітності. Отож, розглянемо процес підготовки облікової політики в табл. 2.3.

Таблиця 2.3 – Сутність етапів підготовки Наказу про облікову політику

Етап створення облікової політики	Сутність
<i>Організаційний</i>	Керівник формує команду експертів, які беруть участь у процесі створення проекту наказу про облікову політику. Вони мають дати обґрунтування щодо форми ведення бухгалтерського обліку.
<i>Технологічний</i>	На даному етапі необхідно, щоб фахівці провели огляд та запропонували варіанти побудови бухгалтерської служби, включаючи тип структури апарату бухгалтерії та форму організації облікового процесу. Крім того, їм потрібно організувати обліковий процес на кожному етапі обліку.
<i>Заключний</i>	Фахівці підготовлюють проект наказу про облікову політику компанії, що потім детально обговорюється. Після узгодження всіх пропозицій та необхідних змін керівник приймає рішення про затвердження проекту.

Джерело: узагальнено за інформацією [13]

В Наказі про облікову політику потрібно встановити терміни проведення інвентаризації, щоб виявити безнадійну заборгованість, документально підтвердити резерв сумнівних боргів та переконатися у його достовірності на підприємстві. При цьому особливо важливим є технологічний етап, на якому фахівці повинні визначити і групувати заборгованість за термінами виникнення,

видами, об'єктами обліку та строками погашення.

Вітчизняна та зарубіжна наукова література включає безліч підходів щодо змісту та процесу формування облікової політики. Проаналізувавши їх, вважаємо, що в умовах сьогодення, останній має включати такі *основні етапи*:

- 1) аналіз умов господарювання, основних показників діяльності суб'єкта господарювання;
- 2) аналіз стану бухгалтерського та управлінського обліку;
- 3) визначення основних завдань облікової політики;
- 4) визначення основних об'єктів обліку щодо яких повинна бути розроблена облікова політика;
- 5) аналіз та оцінка факторів впливу на формування облікової політики (як зовнішніх, так і внутрішніх);
- 6) вибір найдоцільніших методів та процедур ведення обліку та дослідження їх впливу на діяльність та фінансові результати підприємства;
- 7) оформлення та затвердження облікової політики з подальшим її впровадженням;
- 8) контроль за дотриманням положень облікової політики в процесі фінансово-господарської діяльності фірми;
- 9) відслідковування змін в нормативних та законодавчих актах задля її актуалізації та оптимізації.

На прикладі ТОВ «ВОДОГРАЙ», яке відноситься до підприємств з неспеціалізованою оптовою торгівлею, було досліджено питання формування облікової політики даного підприємства щодо дебіторської заборгованості та визначено наступні результати (Додаток А). Основним елементом облікової політики, в частині дебіторської заборгованості за продукцію (товари, роботи, послуги) є резерв сумнівних боргів. Він має вагомий вплив на величину дебіторської заборгованості, яка відображається в Балансі (Звіті про фінансовий стан). Розробляючи облікову політику щодо дебіторської заборгованості на ТОВ «ВОДОГРАЙ», слід зазначити ряд елементів, котрі чинять вагомий вплив саме на ефективність ведення бухгалтерського обліку на підприємстві та безпосередньо

покращення його економічних показників (табл. 2.4).

Таблиця 2.4 – Елементи облікової політики щодо дебіторської заборгованості ТОВ «ВОДОГРАЙ»

Елементи облікової політики	Характеристика
1	2
Види діяльності підприємства	ТОВ «ВОДОГРАЙ» має такі види діяльності: неспеціалізована оптова торгівля, оптова торгівля напоями, роздрібна торгівля в неспеціалізованих магазинах продуктами харчування, роздрібна торгівля алкогольними та іншими напоями в спеціалізованих магазинах
Форма ведення обліку	Бухгалтерський облік в ТОВ «ВОДОГРАЙ» здійснюється за допомогою облікових реєстрів, що включають як журнальну, так і комп'ютеризовану форми обліку.
Вимоги щодо змісту та оформлення первинних документів з різними дебіторами	Розгляд окремого реєстру господарських договорів з підзвітними особами. Перед підписанням наказу щодо співробітника необхідно перевірити його надійність, професіоналізм та здатність вирішувати службові питання.
Визнання та оцінка розрахунків з різними дебіторами	Активи, що складаються з розрахунків з різними контрагентами, визнаються за умови, якщо підприємство має ймовірність отримати майбутні економічні вигоди та сума розрахунків може бути достовірно визначена. Варто додатково передбачити умови застосування оцінки заборгованості за справедливою вартістю, яка відповідає вимогам управління вартістю підприємства.
Класифікація та аналітика розрахунків з різними дебіторами	Слід зазначити та узагальнити список класифікаційних ознак та видів розрахунків з контрагентами для різних управлінських потреб. Крім того, потрібно вказати відповідні аналітичні розрізи для обліку заборгованості відповідно до обраної класифікації.
Визнання заборгованості сумнівною	Прийняття рішення про те, що заборгованість є сумнівною, базується на різних критеріях, таких як прострочення платежів, порушення справи про банкрутство тощо. Підтвердження цих критеріїв можуть бути представлені договорами або рахунками.
Період та метод нарахування резерву сумнівних боргів	Необхідно визначити, чи необхідно створювати резерв сумнівних боргів на початку або в кінці року, а також вказати метод його нарахування, терміни та підстави для цього. На основі цього можна нараховувати резерв на основі платоспроможності окремих дебіторів, даних яких можна зібрати з документів, або на основі класифікації дебіторської заборгованості за строком її виникнення, зазначивши групи за строком, на які вона розподіляється.
Визнання заборгованості безнадійною	Уточняється, як визначити, які заборгованості є безнадійними, згідно з бухгалтерським та податковим законодавством.
Порядок списання безнадійної заборгованості	Зазначається процес списання безнадійної заборгованості, включаючи вимогу про те, що заборгованість має бути списана з балансу відповідно до розпорядження керівника, яке базується на проведеній інвентаризації та письмовому обґрунтуванні доцільності списання.
Організація архіву та строки зберігання документів	Планування організації архіву та строків зберігання документів визначає, на який термін зберігаються господарські договори та інші ділові документи, які пов'язані з правами та обов'язками підзвітних осіб. Ці терміни зберігання можуть бути корисні при проведенні аудитів (наприклад, взаємодіючи з партнерами) та не повинні бути меншими за терміни позовної давності.

Продовження таблиці 2.4

1	2
Порядок, строки проведення інвентаризації та її об'єкти	Визначення графіку проведення інвентаризації та її об'єктів та затвердження їх перед початком поточного господарського року. Облікові розрахунки визнаються як об'єкти обліку, які підлягають інвентаризації.
Організація внутрішнього контролю розрахунків	Для забезпечення достовірності облікових та звітних даних про боргові зобов'язання та забезпечення своєчасної оплати кредиторам, облікові працівники та ревізійна комісія внутрішнього контролю здійснюють систематичний моніторинг сум дебіторської та кредиторської заборгованості, проводять своєчасні розрахунки з кредиторами та пред'являють боргові вимоги дебіторам

Джерело: узагальнено за інформацією [13]

Розробка та включення елементів облікової політики, які стосуються розрахунків з дебіторами, в Наказ про облікову політику ТОВ «ВОДОГРАЙ» допоможе забезпечити належний бухгалтерський облік розрахунків з дебіторами та надасть достовірну та повну інформацію про заборгованість. Це в свою чергу допоможе приймати більш ефективні управлінські рішення.

Підприємство ТОВ «ВОДОГРАЙ» ретельно класифікує дебіторську заборгованість з метою її правильної оцінки та відображення в обліку та фінансовій звітності. Для цього найчастіше застосовується поділ дебіторської заборгованості за термінами її погашення на поточну (короткострокову) та довгострокову.

Сукупність методів та процедур, пов'язаних з розрахунками з дебіторами, визначається підприємством у Наказі про облікову політику. Це допомагає забезпечити належний бухгалтерський облік розрахунків та ефективно використовувати інформацію про заборгованість для прийняття управлінських рішень. Керівництво ТОВ «ВОДОГРАЙ» формує додатки до Наказу про облікову політику, такі як робочий план рахунків, посадові інструкції бухгалтера щодо ведення розрахункових операцій, графік документообігу, положення про ведення претензійно-позовної роботи, реєстри аналітичного обліку дебіторської заборгованості та порядок створення та використання резервів підприємства. Ці додатки регулюють облік дебіторської заборгованості.

Отож, розглянемо, які типові ситуації появи дебіторської заборгованості спостерігались у ТОВ «ВОДОГРАЙ» на протязі 2022 року (табл. 2.5).

Таблиця 2.5 – Відображення в обліку виникнення дебіторської заборгованості в ТОВ «ВОДОГРАЙ»

Бухгалтерський облік дебіторської заборгованості				
№	Зміст господарської операції	Дт	Кт	Сума
Виникнення дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги				
1	Визнання доходу від реалізації продукції (товарів, робіт і послуг), у т.ч. сума ПДВ	361	701 (702,703)	12000
	Відображення податкових зобов'язань з ПДВ в складі реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	701 (702,703)	641	2000
2	Перерахування попередньої оплати в майбутню поставку товарів, робіт, послуг в т.ч. ПДВ	371	311	6000
		644.2	644.1	1000
		641	644.2	1000
3	Визнано довід від здавання в оренду приміщення	377	713	3000
4	Нараховано відсотки по банківському кредиту	373	733	1500
5	Нараховано дохід від дивідендів	373	731	2500
6	Отримано вексель по реалізованій продукції	341	361	12000
7	Нараховано штрафні санкції по договору з покупцем	374	715	100
8	Перераховано поворотну фінансову допомогу(позику)	183	311	100000
9	Видано кошти підзвітній особі	372	301	1500
10	Нараховано лікарняні і заборгованість Пенсійного фонду	378	663	1800

Джерело: узагальнено за обліковою інформацією базового підприємства

Після дослідження виникнення дебіторської заборгованості за товари, роботи та послуги та відображення її в звітності підприємства варто дослідити, як відбувається погашення дебіторської заборгованості (табл. 2.6).

Таблиця 2.6 – Відображення в обліку погашення дебіторської заборгованості (на прикладі ТОВ «ВОДОГРАЙ»)

Погашення дебіторської заборгованості				
№	Зміст господарської операції	Дт	Кт	Сума
1	Отримання оплати за відвантажену продукцію, товари, роботи, послуги	311	361	12000
2	Отримання оплати від інших дебіторів	311	377	3000
3	Повернення назад поворотної фінансової допомоги (позики)	311	183	100000

Джерело: узагальнено за обліковою інформацією базового підприємства

Також, варто розглянути операції з купівлі-продажу дебіторської заборгованості, передачі її третій стороні (кредитору), адже такі операції також були проведені на підприємстві (табл. 2.7).

Таблиця 2.7 – Відображення в обліку відступлення права вимоги по дебіторській заборгованості (на прикладі ТОВ «ВОДОГРАЙ»)

Відступлення права вимоги по дебіторській заборгованості				
№	Зміст операції	Дт	Кт	Сума
1	Відступлення права вимоги на кредитора	377	361	120000
2	Отримання платежу від кредитора	311	377	120000

Джерело: узагальнено за обліковою інформацією базового підприємства

Отже, дослідивши як відображається дебіторська заборгованість в системі бухгалтерського обліку ТОВ «ВОДОГРАЙ», розглянемо фінансову звітність підприємства. Слід зазначити, що дебіторська заборгованість в фінансовій звітності відображається в Балансі (Звіті про фінансовий стан), але з певним нюансом: тобто за продукцію, товари, роботи та послуги – це рядок 1125 вона наводиться лише за чистою вартістю, тобто при вирахуванні резерву сумнівних боргів (рахунок 38). Що ж до іншої дебіторської заборгованості, то створення резерву НП(С)БО 10 не передбачається.

Примітки до фінансової звітності є важливою частиною звітності підприємства. Вони містять показники і пояснення, які дозволяють деталізувати та обґрунтувати статті фінансової звітності і іншу інформацію згідно зі стандартами бухгалтерського обліку. У повнокомплектній фінансовій звітності за вимогами НП(С)БО також передбачена стандартизована форма приміток, відома як форма № 5. Одним з обов'язкових елементів цієї форми є розкриття методу визначення резерву сумнівних боргів і його залишку для кожної статті поточної дебіторської заборгованості. При цьому також слід вказати використання резерву протягом звітного року.

У примітках до фінансової звітності повинен бути перелік дебіторів і сум дебіторської заборгованості. Крім того, при розрахунках між пов'язаними сторонами розкривається перелік дебіторів з відображенням внутрішньо групового сальдо дебіторської заборгованості. Окрема стаття, що відображається в балансі, пов'язана з іншою дебіторською заборгованістю, також розкривається в примітках з вказанням її складу і суми. Розділ IX приміток містить інформацію про дебіторську заборгованість, зокрема її величину на кінець звітного року у розрізі строків погашення. Зазначений розділ не містить даних про довгострокову

дебіторську заборгованість, яка раніше відображалась на рахунку 16, а від 2007 року – на рахунку 18. В табл. 2.8 наведено методику формування інформації в розділі ІХ "Дебіторська заборгованість", який є складовою Приміток до річної фінансової звітності підприємства.

Таблиця 2.8 – Розділ ІХ "Дебіторська заборгованість" Приміток до річної фінансової звітності

Найменування показника	Код рядка	Всього на кінець року	у т.ч. за строками непогашення		
			до 12 місяців	від 12 до 18 місяців	від 18 до 36 місяців
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	940	інформація рядка 1125 форми № 1	деталізація рядка 1125	деталізація рядка 1125	деталізація рядка 1125
Інша поточна дебіторська заборгованість	950	інформація рядків 1130 та 1155 форми № 1	деталізація рядків 1130, 1155	деталізація рядків 1130, 1155	деталізація рядків 1130, 1155

Джерело: узагальнено автором [1]

У розділі ІХ приміток також наводиться додаткова інформація про суму безнадійної дебіторської заборгованості, яка була списана протягом звітного року, а також суму дебіторської заборгованості пов'язаних осіб. Сума списаної дебіторської заборгованості відображається на позабалансовому субрахунку 071 "Списана дебіторська заборгованість". Для розкриття інформації про дебіторську заборгованість пов'язаних осіб необхідно дотримуватися вимог НП(С)БО 23.

Розглянувши та дослідивши фінансову звітність ТОВ «ВОДОГРАЙ» за 2021 рік (Додаток Г, Д) варто зазначити, що на кінець звітного періоду дебіторська заборгованість за товари, роботи та послуги становила 1 069,60 тис. грн. Це в свою чергу означає, що на кінець звітного періоду компанія мала невиконані зобов'язання перед своїми клієнтами на зазначену суму за продукцію (товари, роботи, послуги), яку вже було передано, але не було оплачено. Таким чином, заборгованість збільшилась порівняно з початком звітного року, коли вона становила 1 180,10 тис. грн. Зростання дебіторської заборгованості може свідчити про проблеми з платоспроможністю клієнтів, недостатню ефективність діяльності з взяття заборгованості або збільшення обсягів продажів, що перевищують здатність клієнтів сплатити за товари/послуги вчасно. Також розглянемо фінансову

звітність за 2022 рік (Додаток Е, Є). З даних фінансової звітності ТОВ «ВОДОГРАЙ» за 2022 рік видно, що дебіторська заборгованість за продукцію на початок звітного періоду складала 1 069,60 тис. грн, а на кінець звітного періоду - 364,80 тис. грн. Це свідчить про те, що підприємство значно зменшило заборгованість своїх клієнтів за розрахунками за продукцію.

2.3 Оцінка системи внутрішнього контролю дебіторської заборгованості господарюючого суб'єкта

У світлі поточних економічних тенденцій в країні, включаючи ситуацію з розрахунками з дебіторами та необхідність ефективного впровадження внутрішнього контролю, успішне функціонування підприємств неможливе без постійного моніторингу стану дебіторської заборгованості. У зв'язку зі значною кількістю неплатежів у сучасних умовах, це стає ключовим чинником для забезпечення фінансової стабільності підприємств. Щоб забезпечити достовірність інформації про дебіторську заборгованість та забезпечити мінімальні гарантії для користувачів фінансової звітності, важливо проводити постійний контроль за станом дебіторської заборгованості. Однак, існує ряд проблем у системі розрахунків, що призводить до несвоєчасності погашення заборгованості дебіторами, незважаючи на повний контроль з боку держави. У зв'язку зі зміною господарської, економічної та соціальної діяльності підприємств в Україні, система контролю також має змінитися, щоб забезпечити підприємцям достовірну інформацію про фінансовий стан підприємства, включаючи стан дебіторської заборгованості та законність господарських операцій.

Для створення ефективної системи внутрішнього контролю, адміністрація суб'єкта господарювання повинна забезпечити наступне:

- достовірну інформацію, необхідну для успішного керівництва діяльністю суб'єкта господарювання;

- збереження активів та документів, уникнення фактів крадіжок, псування та нецільового використання майна, знищення та розголошення інформації, включаючи ту, що міститься в облікових регістрах та комп'ютерних базах даних;
- забезпечення ефективності господарської діяльності через контрольні процедури для уникнення дублювання, невиробничих витрат, нерационального використання всіх видів ресурсів, оптимізацію податкових платежів та зміцнення розрахункової дисципліни;
- дотримання облікових принципів, включаючи обов'язкове виконання працівниками встановлених на підприємстві інструкцій та правил, а також вимог нормативних документів;
- надійну систему бухгалтерського обліку.

Метою внутрішнього контролю розрахунків з дебіторами є переконатись у тому, що дані, відображені в первинних документах підприємства, облікових реєстрах та звітності, є повними, достовірними та надходять вчасно. Контроль включає перевірку дотримання планових показників, створення системи контролю за строками оплати платежів, перевірку виконання договірних відносин, виявлення можливих способів покращення фінансової стабільності підприємства та контроль за ефективністю управлінських рішень.

Врахування репутації потенційного контрагента та надійності його фінансового стану є важливими аспектами в процесі прийняття рішення про співпрацю з ним. Для мінімізації ризику невиконання зобов'язань контрагентом підприємство може використовувати різні критерії та показники у своїй системі відбору контрагентів. Деякі з цих аспектів включають:

1. *Репутація потенційного контрагента:* підприємство може оцінювати репутацію контрагента на основі свого досвіду з попередніх відносин, стану платіжної дисципліни, власних спостережень та інформації, отриманої від інших контрагентів. Це може включати перевірку рекомендацій, розмови з іншими підприємствами, що мають досвід співпраці з потенційним контрагентом, та аналіз публічної думки про нього.

2. *Фінансове становище контрагента:* підприємство повинно вивчати та

аналізувати основні показники фінансової звітності контрагента, щоб оцінити його фінансову надійність. Це включає оцінку платоспроможності, ліквідності, кредитоспроможності та стійкості контрагента. Аналіз фінансових звітів, включаючи баланс, звіт про прибутки і збитки, звіт про готовність та звіт про зміни власного капіталу, може допомогти виявити фактори ризику та зробити обґрунтоване рішення.

Ці аспекти разом з іншими факторами допомагають підприємству оцінити потенційного контрагента і зменшити ризик невиконання зобов'язань. Врахування цих аспектів у системі відбору контрагентів дозволяє забезпечити більш ефективне управління ризиками та забезпечити стабільну співпрацю з надійними партнерами. Також важливо встановити оптимальний баланс між дебіторською та кредиторською заборгованістю, щоб збільшити швидкість обороту цих двох показників. Ідеальною ситуацією є, коли період обороту дебіторської заборгованості менший за період обороту кредиторської заборгованості, оскільки це дозволить підприємству вчасно погасити свої зобов'язання за рахунок коштів, що надходять від дебіторів.

Для забезпечення ефективної системи внутрішнього контролю розрахунків з контрагентами необхідно враховувати важливість захисту інформації перш за все від сторонніх осіб. Це означає перевірку системи зберігання документації, архівної служби, порядку інвентаризації документів в архіві та доступу до них. При цьому важливо зазначити, що ефективне проведення внутрішнього контролю дебіторської заборгованості можливе тільки при тісній взаємодії між бухгалтерією підприємства, а також його юридичним і фінансовим відділами.

Необхідно широко впроваджувати дієвий внутрішній контроль за розрахунками з дебіторами на підприємствах України, оскільки аналіз ситуації свідчить про те, що це допоможе управлінському персоналу отримувати достовірну, вчасну і повну інформацію про стан, структуру та динаміку відносин з контрагентами, що дозволить правильно визначати основні напрямки діяльності та завдання, перед якими стоїть суб'єкт господарювання. Здійснення внутрішнього контролю розрахунків з дебіторами має першочергові завдання, які зображені на

рис. 2.2.

Рисунок 2.2 – Першочергові завдання при здійсненні внутрішнього контролю розрахунків з дебіторами

Джерело: побудовано за інформацією [22, 32]

Відповідно до В.В. Сопка, ефективна система контролю за якістю обліку розрахунків з дебіторами потребує чіткої та детальної класифікації дебіторської заборгованості, уніфікації способів оцінки та документів аналітичного обліку, а також розроблення моделі співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості для виявлення негативних явищ [6, с. 64]. Ми погоджуємось з цими поглядами, що підкреслюють необхідність вдосконалення політики управління дебіторською заборгованістю, яка є важливою складовою загальної політики управління оборотними активами та маркетингової політики підприємства. Адже від цієї політики залежить ефективність роботи підприємства.

Варто зазначити, що на ТОВ «ВОДОГРАЙ» здійснюється як внутрішній, так і зовнішній контроль. Проте зовнішній контроль безпосередньо здійснюється податковою інспекцією зокрема за правильністю обчислення податку на додану вартість.

Ціллю внутрішнього контролю є перевірка платежів шляхом інвентаризації

залишків продукції та аналізу дебіторської заборгованості. Контроль платежів з покупцями та замовниками включає перевірку дотримання договірних зобов'язань та законності операцій, оцінку маркетингових дій, виявлення можливостей для розширення ринків, визначення винних осіб та втрат на стадії продажу. Крім того, внутрішній контроль також включає правильне встановлення якості продажів, застосування правильних цін та тарифів, а також правильне формування доходів та витрат в обліку згідно з вимогами НП(С)БО 15 "Дохід" та НП(С)БО 16 "Витрати".

Контролер виконує регулярний оперативний контроль і облік виконання господарських договорів, з урахуванням того, що важливо не лише належним чином застосовувати санкції за порушення договірних зобов'язань, але й запобігати їм. Штрафи накладаються в разі порушення строків відвантаження, або доставки низької якості продукції, неповноти, відсутності та неправильного маркування продукції та інших ситуацій. Контролер в свою чергу дбайливо контролює реалізацію продукції покупцям, порівнюючи списання продукції, тварин та матеріальних цінностей з дебетом рахунка 90 з надходженням платежів, відображених на рахунках 30 та 31.

Внутрішній оперативний контроль в ТОВ «ВОДОГРАЙ» націлений на перевірку правильності визначення обсягів продукції, її якості та ціни, дотримання графіку (термінів) реалізації, а також відповідність кількості прийнятої продукції, що приймається, і надійність пропускнуої системи при продажу продукції. Для цього широко використовується перевірка взаємопов'язаних документів, таких як товарні накладні, квитанції, дорожні листи автомобіля, журнали руху продукції, звіти про рух товарно-матеріальних цінностей, касові апарати (у продажу продуктів та послуг за готівку) та інші. Крім того, проводиться перевірка рахунків з клієнтами.

Щоб уникнути неправильного збереження матеріальних активів або грошових коштів та зловживання матеріальною відповідальністю, в ТОВ «ВОДОГРАЙ» регулярно перевіряють наявність та точність даних про матеріальні активи та грошові кошти, що фіксуються в бухгалтерському обліку. Це досягається шляхом проведення інвентаризації розрахункових документів та перевірки

фактичної наявності готової продукції, документів та записів. Після цього проводиться порівняння отриманих даних з бухгалтерськими показниками.

Також розрахунки з покупцями та замовниками контролюються за допомогою загальних та специфічних методів. Після цього визначається правильність визначення фінансових результатів за видами продукції та підприємством в цілому шляхом порівняння рахунків 36, 70, 79 з формою № 2 "Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)" і переконуються, що дані бухгалтерського обліку відповідають звітності.

Отже, дослідивши питання внутрішнього контролю дебіторської заборгованості на підприємстві ми дійшли висновку, що стан організації внутрішнього контролю є задовільним, проте слід зазначити, що потребує значного вдосконалення. Вважаємо, що можна покращити організацію обліку дебіторської заборгованості, переробивши зміст наказу про облікову політику та включивши до розділу, що стосується дебіторської заборгованості, інформацію про класифікацію такої заборгованості, методику нарахування резерву сумнівних боргів, порядок розрахунку коефіцієнта сумнівності та порядок списання дебіторської заборгованості. Створення додатку до облікової політики, такого як графік документообігу, який розмежує функції кожного учасника, що займається формуванням, обробкою, перевіркою та контролем первинних документів, також допоможе покращити організацію обліку дебіторської заборгованості.

Створення графіку індивідуальних робіт працівника, що займається веденням обліку дебіторської заборгованості, і посадової інструкції бухгалтера-фінансиста, яка закріпить його основні права, обов'язки та функції, також сприятиме більш ефективному обліку дебіторської заборгованості. Запровадження удосконаленої форми відомості аналітичного обліку значно полегшить процес формування інформації для звірки дебіторської заборгованості. Крім того, для розрахунку резерву сумнівних боргів потрібно використовувати метод класифікації дебіторської заборгованості, оскільки у підприємства є велика кількість дебіторів, а саме застосування КБПК дозволить підвищити контроль за порядком здійснення касових операцій, зменшивши можливість зловживання.

Запровадження служби внутрішнього контролю дозволить проводити аналіз фінансового стану підприємства, розраховувати фінансово-економічні показники, аналізувати рух грошових коштів та дебіторської та кредиторської заборгованості.

Дослідивши існуючу систему внутрішнього контролю на підприємстві ТОВ "ВОДОГРАЙ", можна зробити висновок, що наразі контрольні процедури підприємства мають як сильні, так і слабкі сторони (табл. 2.9).

Таблиця 2.9 – Слабкі та сильні сторони внутрішнього контролю на підприємстві ТОВ "ВОДОГРАЙ"

Слабкі сторони	Сильні сторони
відсутність незалежної думки контролера	контроль за своєчасним погашенням своїх зобов'язань дебіторами
відсутність офіційних документів про проведення внутрішнього контролю підприємства	своєчасний контроль наявності та правильності оформлення документів
відсутність служби внутрішнього контролю	контроль дотримання облікової політики підприємства
відсутність перевірки даних бухгалтерського обліку, реєстрів обліку та фінансової звітності	відповідальність працівників до здійснення внутрішнього контролю
	систематичне проведення інвентаризації дебіторської заборгованості (проводиться за 2 місяці до кінця звітного року)

Джерело: сформовано автором за інформацією базового підприємства

Виходячи з проведеного дослідження, слід зазначити, що система внутрішнього контролю ТОВ "ВОДОГРАЙ" є не досконалою та потребує реорганізації. Особливо це стосується розширення контрольних процедур за розрахунками з покупцями та замовниками шляхом:

1) контролювання частки дебіторської заборгованості в загальній вартості оборотних активів, а також встановлення співвідношення між дебіторською та кредиторською заборгованістю з метою підтримки фінансової стабільності та платоспроможності підприємства;

2) постійного контролю за дебіторською заборгованістю з розподілом за строком погашення для своєчасної реакції та вжиття заходів для її погашення;

3) систематичної інвентаризації платежів з покупцями та замовниками, щоб підтвердити реальність заборгованості.

Також пропонується вдосконалення системи внутрішнього контролю

шляхом розробки моделі, яка включатиме:

- *організаційний контроль* – а саме, аналіз та вдосконалення існуючих методів просування та продажу продукції; перевірка своєчасної оплати договорів, виконання за ними зобов'язань;
- *операційний контроль* – здійснення приймання та обробки продукції; оцінка складу дебіторів щодо платоспроможності; аналіз і контроль за зберіганням продукції на складі;
- *фінансовий контроль* – дотримання за правильністю та своєчасною подачею звітів та документів щодо реалізації, продажу продукції;
- *правовий контроль* – дотримання існуючих нормативно-правових документів та законодавчих актів України щодо реалізації продукції та ведення бухгалтерського обліку.

Як показує практика, створення ефективної системи внутрішнього контролю є вкрай складним процесом. Це пов'язано з організаційними труднощами та з високими професійними вимогами до працівників, які здійснюють внутрішній контроль на підприємстві. Такі працівники повинні мати кваліфікацію принаймні не нижче ніж осіб, діяльність яких перевіряється, а в ідеальному варіанті їх кваліфікація має бути вищою. Проте, з нарощуванням потужностей підприємства потреба у створенні служби внутрішнього контролю буде ще більш актуальна. Виконання запропонованих рекомендацій дозволить досягти подальшого удосконалення системи обліку дебіторської заборгованості на ТОВ «ВОДОГРАЙ», а також сприятиме покращенню загального стану підприємства.

ВИСНОВКИ

Дебіторська заборгованість впливає на фінансовий стан підприємства, особливо у світлі нинішньої ситуації, де проблеми з неплатежами за отримання товарів, послуг та робіт стають дедалі гострішими. Тому вдало побудована система бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості необхідна для гарантування достовірності та законності фінансової звітності щодо користувачів.

1. При вивченні завдань внутрішнього управління дебіторською заборгованістю було встановлено, що поняття має довгу історію, що трактувалося тотожно з тим, як ми його розуміємо сьогодні. Незважаючи на це, в економічній літературі немає повного визначення дебіторської заборгованості, тому було сформульовано авторське визначення, яке на нашу думку, більш повно розкриває сутність даної категорії. За авторським баченням "дебіторська заборгованість – зобов'язання боржника за передане майно, виконані роботи, надані послуги, проданий товар, сплачені грошові кошти на довгостроковий або короткостроковий період".

2. Основна відмінність між вітчизняним та зарубіжним досвідом полягає в відсутності єдиного міжнародного стандарту, який би регулював порядок обліку дебіторської заборгованості. Також варто зазначити, що у закордонній практиці процес визнання боргів більш ускладнений, що пов'язано з наявністю гнучкої системи знижок. Крім того, є різниця у порядку оцінки дебіторської заборгованості на дату балансу, де за кордоном з поточної дебіторської заборгованості вираховуються вартість повернутих товарів та надані знижки. У вітчизняній практиці існує дві умови визнання дебіторської заборгованості: 1) існує ймовірність того, що підприємство одержить майбутні економічні вигоди від такої дебіторської заборгованості; 2) сума дебіторської заборгованості може бути достовірно визначена.

3. Узагальнено підходи вітчизняних науковців щодо класифікації дебіторської заборгованості, та її оцінки. При класифікації дебіторської заборгованості в системі бухгалтерського обліку слід враховувати два критерії: за

терміном погашення; за ймовірністю погашення. За цими ознаками виділяють довгострокову і поточну дебіторську заборгованість. Дебіторська заборгованість також класифікується за об'єктами щодо яких вона виникла: заборгованість орендаря за фінансовою орендою; заборгованість забезпечена векселями; надані позики; дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги; дебіторська заборгованість за розрахунками (з бюджетом, за виданими авансами, з нарахованих доходів, із внутрішніх розрахунків); інша дебіторська заборгованість. Залежно від своєчасності погашення дебіторська заборгованість поділяється на: заборгованість, строк оплати якої не настав (строкова дебіторська заборгованість); дебіторська заборгованість не сплачена в строк (прострочена); сумнівна; безнадійна. Оцінка дебіторської заборгованості застосовується залежно від її характеру і складається з трьох видів: оцінки за чистою реалізаційною вартістю, оцінки за дисконтованою вартістю майбутніх платежів та оцінки за первісною вартістю.

4. Виникнення дебіторської заборгованості при розрахунках з покупцями і замовниками стається у момент відвантаження продукції, товарів, робіт або послуг без попередньої оплати. Розрахунки з покупцями і замовниками можуть бути здійснені за різними формами, такими, як: готівкою в касу, оплатою на поточний рахунок в банку, бартером, видачею векселя продавцю. Первинні документи складаються в момент проведення кожної господарської операції, або після її завершення. Для здійснення синтетичного обліку розрахунків з покупцями та замовниками на підприємстві використовується рахунок 36 "Розрахунки з покупцями і замовниками", аналітичний облік якого ведеться за кожним покупцем та договором. Для визначення величини резерву сумнівних боргів використовуються методи абсолютної суми сумнівної заборгованості та коефіцієнта сумнівності. Інформація про нарахування суми резерву сумнівних боргів за звітний період відображається у звіті про фінансові результати разом з іншими операційними витратами.

При використанні програми "1С:Бухгалтерія" на підприємстві автоматизовано підготовлюються будь-які первинні документи. Крім того,

програма містить стандартні звіти, які дозволяють отримати інформацію за будь-який період часу, з різноманітними розрізами та необхідним ступенем деталізації. За допомогою програми автоматизується весь технологічний цикл бухгалтерського обліку - від вводу первинних документів до надання звітності в податкові органи.

5. У звітності підприємства поточна дебіторська заборгованість відображається за чистою вартістю товарів, робіт та послуг, без утворення резерву сумнівних боргів, форма обліку є автоматизованою. Підприємство є платником податку на додану вартість та інших обов'язкових податків та платежів до бюджету, а фінансова звітність формується за повною формою. Господарські операції відображаються в бухгалтерському обліку шляхом детального та послідовного документування. Записи в облікових регістрах виконуються на підставі первинних документів. У роботі наведена типова кореспонденція рахунків, які використовуються на підприємстві.

6. Дослідивши питання внутрішнього контролю дебіторської заборгованості на підприємстві ми дійшли висновку, що стан організації внутрішнього контролю є задовільним, проте слід зазначити, що потребує значного вдосконалення. Вважаємо, що можна покращити організацію обліку дебіторської заборгованості, переробивши зміст наказу про облікову політику та включивши до розділу, що стосується дебіторської заборгованості, інформацію про класифікацію такої заборгованості, методикау нарахування резерву сумнівних боргів, порядок розрахунку коефіцієнта сумнівності та порядок списання дебіторської заборгованості. Створення додатку до облікової політики, такого як графік документообігу, який розмежує функції кожного учасника, що займається формуванням, обробкою, перевіркою та контролем первинних документів, також допоможе покращити організацію обліку дебіторської заборгованості.

Для розрахунку резерву сумнівних боргів потрібно використовувати метод класифікації дебіторської заборгованості, оскільки у підприємства є велика кількість дебіторів, а саме застосування КБПК дозволить підвищити контроль за порядком здійснення касових операцій, зменшивши можливість зловживання.

7. Загалом, є необхідність у вдосконаленні системи контролю за платежами з

покупцями та замовниками шляхом:

1) контролювання частки дебіторської заборгованості в загальній вартості оборотних активів, а також встановлення співвідношення між дебіторською та кредиторською заборгованістю з метою підтримки фінансової стабільності та платоспроможності підприємства;

2) постійного контролю за дебіторською заборгованістю з розподілом за строком погашення для своєчасної реакції та вжиття заходів для її погашення;

3) систематичної інвентаризації платежів з покупцями та замовниками, щоб підтвердити реальність заборгованості.

Впровадження запропонованих рекомендацій дозволить досягти подальшого удосконалення системи обліку дебіторської заборгованості на ТОВ «ВОДОГРАЙ», а також сприятиме покращенню загального стану підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 "Дебіторська заборгованість" : затв. наказом Міністерства фінансів України від 08.10.1999 р. № 237. Дата оновлення 29.09.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення 22.04.2023).
2. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. Дата оновлення 19.07.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення:23.04.2023).
3. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : затв. наказом Міністерства фінансів України від 30.11.1999 р. № 291. Дата оновлення 08.02.2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення 22.04.2023).
4. Береза С.Л. Проблема визначення дебіторської заборгованості в обліку. *Вісник ЖДТУ*. 2003. № 4 (26). С. 32–37.
5. Дубровська Є.В. Дослідження сутності поняття «Дебіторська заборгованість». *Вісник Сумського державного університету. Сер. Економіка*. 2009. №2. С. 202–205.
6. Загородній А.Г., Партин Г.О. Пилипенко Л.М. Бухгалтерський облік: основи теорії та практики : підручник. Київ, 2009. 422 с.
7. Крайник О.П., Клепікова З.В. Фінансовий менеджмент : навч. посіб. Львів, 2008. 260 с.
8. Матицина Н.О. Основні засади регулювання розрахункових відносин через управління дебіторською заборгованістю. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2015. № 12. С. 38–42.
9. Степаненко О.І., Дубовик М.Ф. Аналіз дебіторської заборгованості, її вплив на фінансовий стан та ділову активність підприємства. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2022. № 2(88). С. 116–125. URL: https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/37945/Dub_2022_2.pdf. (дата звернення

12.04.2023).

10. Собчишин В.М., Драчук С.О., Джангіров О.Г., Домбровський А.Ю. Управління дебіторською заборгованістю підприємства з метою уникнення кризи неплатежів. *Ефективна економіка*. 2020. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8320>. (дата звернення 12.04.2023).

11. Яременко Л.М. Обліково-аналітичне забезпечення управління дебіторською заборгованістю в системі забезпечення ефективної діяльності підприємства. *Ефективна економіка*. 2021. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=9714>. (дата звернення 12.04.2023).

12. Ляш О.І., Трофименко О.О., Дмитренко В.О. Методи управління дебіторською заборгованістю підприємства. *Підприємництво та інновації*. 2018. № 5. С. 40–46. URL: <http://ei-journal.in.ua/index.php/journal/article/view/65>. (дата звернення 12.04.2023).

13. Яременко Л.М. Формування облікової інформації дебіторської та кредиторської заборгованості. *Економічний вісник університету*. 2018. №1. С. 147–154.

14. Белозерцев В.С. Методика обліку та аудиту розрахунків з контрагентами на підприємстві. *Економіка та держава*. 2019. № 1. С.73-77. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/1_2019/14.pdf (дата звернення: 24.04.2023).

15. Бондаренко О.С. Сучасні підходи до обліку дебіторської заборгованості у вітчизняній та зарубіжній практиці. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 18. С. 36–39.

16. Бондарчук Н.В., Васильєва Л.М. Теоретико-методичні основи бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2016. Вип. 16. Ч. 1. С.135-138. URL: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_16/1/35.pdf (дата звернення: 01.05.2023).

17. Волковицька О.М., Болтач С.Ю. Механізм та інструменти контролю розрахунків з покупцями і замовниками в сучасних умовах господарювання. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 1. С 34- 38.

18. Кулик В.А. Облікова політика підприємства: набутий досвід та

перспективи розвитку: монографія. Полтава: РВВ ПУЕТ, 2014. 373 с. URL: <http://dspace.puet.edu.ua> (дата звернення 23.04.2023).

19. Волковицька О.М., Болтач С.Ю. Міжнародні нормативи та зарубіжний досвід в організації облікового процесу розрахунків з покупцями та замовниками. *Економіка та держава*. 2015. № 1. С. 72-75.

20. Ганусич В.О. Облік дебіторської заборгованості: управлінський та організаційний аспекти. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Економіка*. 2016. Вип. 1(1). С. 441-445.

21. Кравченко М. Контрольні заходи щодо розрахунків з дебіторами на підприємстві. *Облік, аудит, оподаткування та звітність у системі забезпечення економічної стійкості підприємств: тези доповідей IV Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції 14-15 травня 2020 р.* Дніпро : ННІЕ, 2020. С.38-40.

22. Олійник С.О. Шляхи удосконалення обліку дебіторської заборгованості. *Науковий огляд*. 2018. № 5(48).URL: <http://oaji.net/articles/2017/797-1532519637.pdf> (дата звернення 23.04.2023).

23. Пінчук Т.А. Організаційно-методичні проблеми обліку дебіторської заборгованості в системі управління підприємством. *Ефективна економіка*. 2014. №10 URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3453> (дата звернення: 24.04.2023).

24. Рахунок 36 (361, 362, 363, 364): Розрахунки з покупцями, замовниками. *Бухоблік в Україні: Бухгалтерський і податковий облік*. URL: <https://www.buhoblik.org.ua/uchet/zadolzhennosti/396-rahunok-36.html> (дата звернення: 24.04.2023).

25. Дебіторська заборгованість. Головбух. URL: <https://buhplatforma.com.ua/article/7708-debtorska-zaborgovanst> (дата звернення: 24.04.2023).

26. Облік розрахунків: Розрахунки з покупцями та замовниками. *Податки & бухоблік*, №67. Серпень. 2014. Factor. iFactor. URL: <https://i.factor.ua/ukr/journals/nibu/2014/august/issue-67/article-1344.html> (дата звернення: 24.04.2023).

27. Коваль Н.І. Сутність виробничих запасів як економічної категорії:

облікові та управлінські аспекти. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики: Всеукраїнський науково-виробничий журнал*. 2017. №7. С. 93-108.

28. Іванілов О.С., Смачило В.В., Дубровська Є.В. Механізм управління дебіторською заборгованістю підприємства. *Актуальні проблеми економіки*. 2007. № 1. С. 156 – 163.

29. Кияшко О.М. Облік дебіторської заборгованості з позиції концепції збереження капіталу. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. 2009. Вип. 16 (1). С. 190 – 193.

30. Кильницька Є.В. Структурування процесу управління дебіторською заборгованістю підприємств. *Вісник НТУ «ХПІ»*. 2013. № 20(993). С. 141-145.

31. Комп'ютерні технології при веденні обліку розрахунків з покупцями і замовниками. Vuzlit.URL: https://vuzlit.com/676865/kompyuterni_tehnologiyi_vedeni_obliku_rozrahunkiv_pokuptsyami_zamovnikami (дата звернення: 24.04.2023).

32. Паянок Т.М. Система внутрішнього контролю дебіторської заборгованості: напрями вдосконалення. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2019. Вип. 1(42). С. 58-63.

33. Пугаченко О.Б., Зарудна Н.Я. Внутрішній контроль порядку відображення в обліку дебіторської заборгованості. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 37. С. 367-375.

34. Кручак Л., Муравський В. Автоматизація обліку дебіторської заборгованості на основі інтегрованої бази даних контрагентів. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2017. № 1. С. 109-118.

35. Назаренко О.В., Лукаш Т.В. Формування окремих компонент облікової політики підприємства щодо дебіторської заборгованості. *Агросвіт*. 2021. № 12. С. 15-21.

36. Дроздова О.Г., Пащенко І.В. Проблеми обліку дебіторської заборгованості в Україні та шляхи їх вирішення. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2018. Вип. 5(17). С. 94-98.

ДОДАТКИ

Додаток А

ОБЛІКОВА ПОЛІТИКА ТОВ "ВОДОГРАЙ" (витяг в частині обліку дебіторської заборгованості)

Товариство з обмеженою відповідальністю "Водограй"

Наказ № 26

30 грудня 2022 року

Про облікову політику підприємства в 2023 році

Для виконання вимог Закону України "Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні" від 16 липня 1999 року № 996-XIV (дата оновлення 19.07.2022.), Національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку з метою складання достовірної фінансової звітності,

НАКАЗУЮ:

.....

4. Облік дебіторської заборгованості

4.1. Дебіторську заборгованість в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності відображати у відповідності до норм НП(С)БО 10 "Дебіторська заборгованість".

4.2. Поточну дебіторську заборгованість за продукцію (роботи, послуги) визнавати активом одночасно з визнанням доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) та оцінювати за первісною вартістю.

4.3. Визнання дебіторської заборгованості за продукцію (роботи, послуги) підтверджувати первинними бухгалтерськими документами, складеними у відповідності до вимог діючого законодавства:

= при реалізації готової продукції – Накладна;

= при реалізації робіт (послуг) – Акт приймання-здачі виконаних робіт (наданих послуг).

4.4. Аналітичний облік дебіторської заборгованості за продукцію (роботи, послуги) вести в розрізі покупців (замовників).

4.5. Поточну дебіторську заборгованість за продукцію (роботи, послуги) включати до підсумку балансу за чистою реалізаційною вартістю (без врахування резерву сумнівних боргів).

4.6. Створювати в кінці звітного року резерв сумнівних боргів за методом застосування абсолютної суми сумнівної заборгованості (на підставі аналізу платоспроможності окремих дебіторів).

Нараховану суму резерву сумнівних боргів визнавати витратами діяльності та відображати в Звіті про фінансові результати (Звіті про сукупний дохід) в складі інших операційних витрат.

Залишок резерву сумнівних боргів на дату балансу не може бути більшим, ніж сума дебіторської заборгованості за продукцію (роботи, послуги) на ту саму дату.

4.7. Сумнівною вважати поточну дебіторську заборгованість за продукцію (товари, роботи, послуги), період непогашення якої складає більше 30 календарних днів та коли існує невпевненість її погашення боржником.

4.8. Безнадійною вважати дебіторську заборгованість, відносно якої з'явилась впевненість в її неповерненні боржником або за якою минув термін позовної давнини.

Накладна (на реалізацію) від ТОВ «ВОДОГРАЙ»

Від кого <u>ТОВ "ВОДОГРАЙ"</u> <u>33649122</u> (код)		НАКЛАДНА № <u>99</u> від <u>"10" грудня 2022 р.</u>			
Кому <u>ТОВ "ЕСТЕТИК МЕДИЦІН СТАФФ АСІСТЕНС ДЕПАТМЕНТ"</u> Через кого <u>Тарасенка П.В.</u> За дов. серія/№ <u>133 від "10" грудня 2022 р.</u> Підстава <u>договір купівлі-продажу № 10, від 19.11.2022 р.</u>					
№	Найменування	Од. вим.	К-ть	Ціна без ПДВ	Сума без ПДВ
1	Фільтр зворотного осмосу з мінералізатором «Ecosoft Absolute»	шт	2	10282,00	20564,00
Всього без ПДВ					20564,00
ПДВ (20 %)					4112,80
Загальна сума з ПДВ					24676,80
Всього відпущено <u>одне</u> найменування на суму Двадцять чотири тисячі <u>шістсот сімдесят шість</u> грн. 80 коп., в т.ч. ПДВ = 4112,80 грн.					
Директор / <u>Човган</u> Відпустив / <u>Ткаченко</u>			Гол. бухгалтер / <u>Павленко</u> Одержав / <u>Конопельнюк</u>		

Акт приймання- здачі виконаних робіт (наданих послуг)
виконавцем яких є ТОВ «ВОДОГРАЙ»

АКТ № 333
приймання-здачі виконаних робіт (наданих послуг)
від 31 грудня 2022 р.

згідно Договору № 13 від 23 лютого 2022 р.

Представник Виконавця – ТОВ "Водограй" – Вержіковська Олена Антонівна та представник Замовника – ТОВ "Медікал Центр Україна" – Коцага Сергій Олексійович склали даний акт про те, що у відповідності з договором № 13 від 23.02.хх р. послуги Виконавцем надані у встановлений термін, в повному об'ємі та належної якості. Короткий опис наданих послуг:

Послуги з доставки води на адресу: м. Вінниця, вул. Соборна, 92, згідно договору № 13 від 23.02.2022 р.

Вартість наданих послуг: 390,00 грн. (Триста дев'яносто грн. 00 коп.)

ПДВ (20 %): 78,00 грн. (Сімдесят вісім грн. 00 коп.)

Загальна вартість з ПДВ: 468,00 грн. (Чотириста шістдесят вісім грн. 00 коп.)

Всі договірні умови та зобов'язання сторонами дотримано в повному об'ємі.

Реквізити та юридичні адреси сторін:

Виконавець

ТОВ "Водограй"

Адреса: м. Вінниця, вул. Сергія Зулінського, 44
р/р 2600000390082 в АКБ "Приватбанк",
м. Вінниця, МФО 321983, код 24706884
Директор Вержіковська / О.А. Вержіковська

Замовник

ТОВ "Медікал Центр Україна"

Адреса: м. Вінниця, вул. Ватутіна, 28
р/р 26003335331 в АКБ "Приватбанк", м.
Вінниця
МФО 206118, код 41996434
Директор Коцага / С.О. Коцага

Баланс (Звіт про фінансовий стан) ТОВ "ВОДОГРАЙ" за 2021 рік
Баланс (Звіт про фінансовий стан)
на 31.12.2021 р.

Актив	Код рядка	На початок звітнього періоду	На кінець звітнього періоду
1	2	3	4
Нематеріальні активи:	1000	0.20	0.20
первісна вартість	1001	0.30	0.30
накопичена амортизація	1002	0.10	0.10
Незавершені капітальні інвестиції	1005	0.00	0.00
Основні засоби:	1010	61.60	43.10
первісна вартість	1011	404.90	404.90
Знос	1012	343.30	343.30
Довгострокові біологічні активи:	1020	0	0
Довгострокові фінансові інвестиції: які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	1030	0	0
Інші необоротні активи	1090	0	0
Усього за розділом I	1095	61.80	58.80
Запаси	1100	14 172.50	13 275.90
Готова продукція	1103	14 172.50	13 143.80
Поточні біологічні активи	1110	0	0
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	1 180.10	1 069.60
з бюджетом	1135	491.00	52.60
у тому числі з податку на прибуток	1136	90.40	0.10

Продовження додатку Г

Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	924.60	1 519.90
Поточні фінансові інвестиції	1160	0	0
Гроші та їх еквіваленти	1165	35.10	19.00
Витрати майбутніх періодів	1170	133.50	130.20
Інші оборотні активи	1190	130.70	0.00
Усього за розділом II	1195	17 067.50	16 067.20
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200	0.00	0.00
Баланс	1300	17 129.30	16 126.00

Пасив	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
I. Власний капітал			
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	10 000.00	10 000.00
Додатковий капітал	1410	0.00	500.00
Резервний капітал	1415	0.00	0.00
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	91.80	-2 525.50
Неоплачений капітал	1425	334.00	0.00
Усього за розділом I	1495	9 757.80	7 974.50
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення			
Усього за розділом II	1595	0	0
III. Поточні зобов'язання і забезпечення			
Короткострокові кредити банків	1600	0	0
Поточна кредиторська заборгованість: за довгостроковими зобов'язаннями	1610	0	0
за товари, роботи, послуги	1615	5 740.30	3 645.60

Продовження додатку Г

за розрахунками з бюджетом	1620	30.50	13.70
за у тому числі з податку на прибуток	1621	0	0
за розрахунками зі страхування	1625	16.40	10.20
за розрахунками з оплати праці	1630	86.20	38.40
Доходи майбутніх періодів	1665	0	0
Інші поточні зобов'язання	1690	1 498.10	4 438.60
Усього за розділом III	1695	7 371.50	8 151.50
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700	0	0
V. Чиста вартість активів недержавного пенсійного фонду	1800	0	0
Баланс	1900	17 129.30	16 126.00

**Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) ТОВ "ВОДОГРАЙ"
за 2021 рік**

I. ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	24 014.70	63 024.00
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	19 133.20	53 434.50
Інші операційні доходи	2120	3.10	1.30
Інші операційні витрати	2180	7 492.80	10 233.30
Інші доходи	2240	0.00	0.00
Інші витрати	2270	0.00	0.00
Разом доходи (2000 + 2120 + 2240)	2280	24 017.80	63 025.30
Разом витрати (2050 + 2180 + 2270)	2285	26 625.00	63 667.80
Фінансовий результат до оподаткування: (2280-2285)	2290	-2 608.20	-642.50
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300	9.10	0.00
Чистий фінансовий результат: прибуток	2350	0.00	0.00
Чистий фінансовий результат: збиток	2355	-2 617.30	-642.50

Додаток Е

Баланс (Звіт про фінансовий стан) ТОВ "ВОДОГРАЙ" за 2022 рік

Актив	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
1	2	3	4
Нематеріальні активи:	1000	0.20	0.20
первісна вартість	1001	0.30	0.30
накопичена амортизація	1002	0.10	0.10
Незавершені капітальні інвестиції	1005	15.50	14.70
Основні засоби:	1010	43.10	29.30
первісна вартість	1011	404.90	404.90
Знос	1012	361.80	375.60
Усього за розділом I	1095	58.80	44.20
Запаси	1100	13 275.90	12 844.80
Готова продукція	1103	13 143.80	12 697.00
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	1 069.60	364.80
з бюджетом	1135	52.60	114.60
у тому числі з податку на прибуток	1136	0.10	1.00
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	1 519.90	2 808.10
Гроші та їх еквіваленти	1165	19.00	152.40
Витрати майбутніх періодів	1170	130.20	9.10
Усього за розділом II	1195	16 067.20	16 293.80
Баланс	1300	16 126.00	16 338.00

Продовження додатку Е

Пасив	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
I. Власний капітал			
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	10 000.00	15 000.00
Додатковий капітал	1410	500.00	1 032.80
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	-2 525.50	-2 685.10
Неоплачений капітал	1425	2 318.00	0.00
Усього за розділом I	1495	7 974.50	11 029.70
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення			
Усього за розділом II	1595	0	0
III. Поточні зобов'язання і забезпечення			
Короткострокові кредити банків	1600	0	0
Поточна кредиторська заборгованість: за довгостроковими зобов'язаннями	1610	0	0
за товари, роботи, послуги	1615	3 645.60	1 442.80
за розрахунками з бюджетом	1620	13.70	11.90
за у тому числі з податку на прибуток	1621	0	0
за розрахунками зі страхування	1625	10.20	15.50
за розрахунками з оплати праці	1630	38.40	42.70
Доходи майбутніх періодів	1665	0	0
Інші поточні зобов'язання	1690	4 438.60	3 795.40
Усього за розділом III	1695	8 151.50	5 308.30
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700	0	0
V. Чиста вартість активів недержавного пенсійного фонду	1800	0	0
Баланс	1900	16 126.00	16 338.00

Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)

ТОВ "Водограй" за 2022 рік

I. ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	7 343.10	24 014.70
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	5 662.90	19 133.20
Інші операційні доходи	2120	5.60	3.10
Інші операційні витрати	2180	1 845.40	7 492.80
Разом доходи (2000 + 2120 + 2240)	2280	7 348.70	24 017.80
Разом витрати (2050 + 2180 + 2270)	2285	7 508.30	26 635.10
Фінансовий результат до оподаткування: (2280-2285)	2290	-159.60	-2 617.30
Чистий фінансовий результат: прибуток	2350	0.00	0.00
Чистий фінансовий результат: збиток	2355	-159.60	-2 617.30

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

Економічний факультет
Кафедра обліку та оподаткування

СЕРТИФІКАТ

підтверджує, що

Грушковська А.В.

(прізвище, ім'я, по батькові)

приймав(ла) участь у VII Всеукраїнській студентській науково-практичній онлайн-конференції «Облік, оподаткування, контроль та аналіз: виклики та загрози в умовах воєнного стану», яка відбулася 23 березня 2023 року
(в об'ємі 6 академічних годин)

Декан економічного факультету,
д.е.н., професор

А.Д. Діброва

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
ФЕДЕРАЦІЯ АУДИТОРІВ, БУХГАЛТЕРІВ І ФІНАНСИСТІВ АПК УКРАЇНИ
ОРГАН СУСПІЛЬНОГО НАГЛЯДУ ЗА АУДИТОРСЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМ. ВАДИМА
ГЕТЬМАНА, (м. Київ)
ЛЬВІВСЬКИЙ ТОРГІВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ, (м. Львів)
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» (м. Житомир)
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ (м. Миколаїв)
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ (м. Тернопіль)
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ (м. Луцьк)

ЗБІРНИК ТЕЗ ДОПОВІДЕЙ

VII Всеукраїнської студентської науково-практичної онлайн-конференції

«Облік, оподаткування, контроль та аналіз: виклики та загрози в умовах воєнного стану»

23 березня 2023 р.

Київ 2023

Секція 1. Облік і фінансова звітність: виклики в умовах воєнного стану

Альошин В. Є., Гуцаленко Л.В. ОПТИМІЗАЦІЯ ПРОЦЕСІВ ЯК ОСНОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕРЕРВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ АГРОБІЗНЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	11
Блінська Д.С., Кірданов М.Г. ОБЛІК ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ: ВИКЛИКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	14
Богуцький В.І., Сливінська О.Б. ГРОШОВІ КОШТИ В СИСТЕМІ ОБЛІКУ.....	16
Бойко Д., Коваль Н.І. СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАННЯ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ.....	18
Бондар В.І., Гуренко Т.О. СКЛАДАННЯ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ МАЛОГО ПІДПРИЄМСТВА У ВОЄННИЙ ЧАС.....	21
Вівчар М.Б., Гуцаленко Л. В. ВПЛИВ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ НА ОПТИМІЗАЦІЮ ВИТРАТ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ РОСЛИННИЦТВА... 	25
Ворожбит І.Р., Слесар Т.М. ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ БЕЗГОТІВКОВИХ РОЗРАХУНКІВ.....	27
Гавриленко О.О., Калюга Є.В. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ.....	29
Гаврилишин А.В., Миськів Л.П. ОБЛІК ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ В УМОВАХ ВОЄННИХ ДІЙ.....	32
Галянт А.М., Піхняк Т.А. ДОХОДИ ПІДПРИЄМСТВА ТА ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА НИХ.....	34
Глотова М.А., Гуцаленко Л.В. МЕТОДИ КАЛЬКУЛЮВАННЯ СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ: ПРОБЛЕМИ ТА РЕАЛІЇ.....	38
Горбонос В.Д., Миськів Л.П. ОБЛІКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ КОШТАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ.....	41
Гордієнко В.В., Гуріна Н. В. ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО СУДЖЕННЯ У СФЕРІ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ.....	43
Гречко А.В., Колеснікова О.М. ОБЛІК ФОРМУВАННЯ СОБІВАРТОСТІ ЗЕРНОВИХ КУЛЬТУР.....	46
Грицюк І.Г., Коршикова Р.С. ОБЛІК БЕЗГОТІВКОВИХ РОЗРАХУНКІВ В УМОВАХ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ.....	48
Грушковська А.В., Лежненко Л.І. ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ ДЕБІТОРСЬКОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	51
Гурін Д.П., Занько Б.М. ОСОБЛИВОСТІ КЛАСИФІКАЦІЇ ДОХОДІВ ПІДПРИЄМСТВА ВІДПОВІДНО ДО НП(С)БО 15 «ДОХІД» ТА МСФЗ (IFRS) 15 «ДОХОДИ ЗА ДОГОВОРАМИ З КЛІЄНТАМИ».....	54
Давиденко В. О., Слесар Т.М. ОБЛІК ВИКОРИСТАННЯ ВЕКСЕЛІВ ПРИ	

бухгалтерському обліку. Таким чином, більшість аудиторів, бухгалтерів та спеціалістів з обліку, радять завжди, і навіть в умовах воєнного стану, за можливості здійснювати документування та відображення всіх операції в обліку. Це також стосується і безготівкових розрахунків підприємства.

Список використаних джерел:

1. Воєнний рік: безготівкові операції – у пріоритеті в українців. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/voennyiy-rik-bezgotivkovi-operatsiyi--u-prioriteti-v-ukrayintsiv> (дата звернення: 15.03.2023).

2. Закон України «Про платіжні послуги» від 30.06.2021 №1591-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text> (дата звернення: 15.03.2023).

3. Постанова Правління Національного банку України «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану» від 24.03.2022 №18. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0018500-22#Text> (дата звернення: 16.03.2023).

УДК 657.1

**ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ ДЕБІТОРСЬКОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ В
УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Грушковська А.В.

*студентка 4 курсу, 1 групи
спеціальності «Облік і оподаткування»*

Науковий керівник: Леженко Л.І.

к.е.н., доцент

*Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана
м. Київ*

Війна є складною ситуацією, яка може суттєво впливати на економіку країни. У таких умовах можуть виникати проблеми з обліком дебіторської заборгованості, що можуть призвести до серйозних фінансових труднощів для бізнесу.

Політика управління дебіторською заборгованістю є частиною загальної політики компанії з управління оборотними активами. Ця стаття балансу впливає на інші сфери діяльності компанії. На практиці основні причини виникнення боргів полягають в тому, що на етапі підписання контрактів українські компанії

часто не оцінюють своїх ризиків, не розглядають реальних можливостей і репутації контрагентів [1, с.2].

Однією з можливих проблем є неможливість отримання платежів від заборжників. Під час воєнного стану можуть бути обмежені можливості заборжників здійснювати платежі через перешкоди в транспорті та комунікаціях, обмеження на вільний обіг валют та інші фінансові обмеження. Це може призвести до зростання дебіторської заборгованості та збільшення ризику невиклати.

Іншою проблемою є зміна умов договору. Умови договору можуть бути порушені у зв'язку зі зміною ситуації в країні, наприклад, якщо війна призвела до зміни валютного курсу або до зміни законодавства щодо заборгованості. Це може призвести до того, що бізнес може втратити частину своєї заборгованості або заборгувати більше, ніж очікував.

Ризик невиклати є ще однією серйозною проблемою під час воєнного стану. Це може спричинити фінансові проблеми у компаній, що може призвести до невиклати дебіторської заборгованості. В свою чергу можуть виникнути серйозні наслідки для бізнесу, зокрема, збільшення ризику банкрутства та втрати довіри з боку клієнтів та партнерів.

Нарешті, ризик банкрутства дебіторів є ще однією проблемою, з якою можуть стикнутися бізнес. Воєнний стан може призвести до зниження економічної активності, зниження попиту на товари та послуги, а також до зниження виробництва. Це може призвести до фінансових проблем дебіторів та підвищення ризику їх банкрутства. У таких умовах бізнес може втратити свою заборгованість, що може стати причиною серйозних фінансових труднощів та навіть банкрутства [2, с. 5].

За статистичними даними. У період дії воєнного стану зростає кількість випадків визнання заборгованості безнадійною. За деякими видами ця процедура віднесення у воєнні часи має специфіку. На даний момент підприємство може на власний розсуд указати в «Положенні про облікову політику» за якими ознаками заборгованість визнається безнадійною. Під час введення воєнного стану до безнадійної були віднесено такі види, як: прострочені заборгованості через смерть

фізичних осіб; прострочена заборгованість від осіб, які вважаються бзвісти зниклими; заборгованість, стягнення якої стало неможливим у зв'язку з дією обставин непереборної сили, стихійного лиха, підтверджених у порядку, передбаченому законодавством

Очевидно, що війна може мати серйозні наслідки для обліку дебіторської заборгованості. У таких умовах бізнес повинен бути дуже уважним та ретельно вести облік своїх заборгованостей. Він повинен мати достатньо фінансових резервів та гнучкість у своїх фінансових планах, щоб вижити у складних умовах війни.

Одним зі способів зменшення ризику невиклати є підписання страхових полісів на дебіторську заборгованість. Це дозволить бізнесу зменшити свій ризик у випадку невиклати, а також дозволить йому звернутися до страхової компанії за допомогою відшкодування невиклатених сум.

Крім того, бізнес повинен звернути увагу на своє кредитування та заборгованості. Він повинен ретельно перевіряти кредитоспроможність своїх дебіторів та контролювати свої заборгованості. Варто також мати план у разі невиклати заборгованості та пошуку нових джерел доходів.

У підсумку, облік дебіторської заборгованості є важливим елементом фінансової діяльності бізнесу. Умови воєнного стану можуть суттєво впливати на діяльність бізнесу, тому дуже важливо мати ретельний та уважний облік своїх заборгованостей. Таким чином, наведені обставини можуть призвести до складних фінансових умов, але якщо бізнес буде мати достатні резерви, гнучкість у плануванні та ретельний облік своїх заборгованостей, то він зможе вижити та навіть розвиватися у складних умовах [3, с.12].

Однак, бізнес не повинен сподіватися на страхові поліси та інші заходи зменшення ризику, які можуть бути недоступними під час війни. Він повинен ретельно перевіряти кредитоспроможність своїх дебіторів та контролювати свої заборгованості, а також мати готовість до швидких та рішучих дій у разі невиклати.

Наприкінці, варто зауважити, що воєнний стан викликає складні фінансові

умови, але бізнес може вижити та навіть розвиватися у таких умовах, якщо він матиме достатні резерви, гнучкість у плануванні та ретельний облік своїх заборгованостей. Однак, важливо пам'ятати, що найкращою захистом від ризику є запобігання йому, тому важливо звернути увагу на кредитоспроможність своїх дебіторів та контролювати свої заборгованості, щоб не потрапити у скрутну фінансову ситуацію під час складного часу.

Список використаних джерел:

1. Ляш, О., Трофименко, О. О., & Дмитренко, В. (2018). МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ ДЕБІТОРСЬКОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА. *Підприємництво та інновації*, (5), 40-46. вилучено із <http://ei-journal.in.ua/index.php/journal/article/view/65>
2. Лисенко І. В. Управління дебіторською заборгованістю підприємства в контексті її обліковоаналітичного забезпечення. *Економіка і держава*. 2020. № 4. С. 12–18. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/15_ukr/125.pdf
3. Гавран В. Удосконалення управління дебіторською заборгованістю підприємства в контексті нових ринкових викликів. *Проблеми економіки та управління*. Вісник НУ «Львівська політехніка». 2020. № 1. С. 98–102. URL: <http://science.lpnu.ua/uk/semi/vsi-vypusky/volume-4-number-1-2020/udoskonalennya-upravlinnya-debitorskoyu-zaborgovanistyu>

УДК 657.1

**ОСОБЛИВОСТІ КЛАСИФІКАЦІЇ ДОХОДІВ ПІДПРИЄМСТВА
ВІДПОВІДНО ДО НП(С)БО 15 «ДОХІД»
ТА МСФЗ (IFRS) 15 «ДОХОДИ ЗА ДОГОВОРАМИ З КЛІЄНТАМИ»**

Гурін Д.П.,

*студент 5 курсу, групи ОМО-22-1,
спеціальності «Облік і оподаткування»*

Науковий керівник: Занько Б.М.,

*к.е.н., доцент,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь*

За умов реформування економіки все частіше українські компанії виходять на світові ринки з метою залучення іноземних інвесторів. Тому виникає необхідність